

МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА
ВЛАДИМИР ЖОБОВ
ДИМКА ДИМИТРОВА
ВЕСКА ГАБРОВСКА

КНИГА
ЗА УЧИТЕЛЯ
ПО
БЪЛГАРСКИ
ЕЗИК

6. КЛАС

© Маргарита Георгиева Христова-Плашилска, Владимир Любенов Жобов,
Димка Димитрова Николова-Иванова, Веска Василева Габровска, *автори*, 2017

© Владимир Марков Минчев, *корица и графичен дизайн*, 2017

© Издателска къща „Анубис“ ООД, 2017

ISBN 978-619-215-077-8

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение.....	5
Примерно годишно разпределение.....	9
Методически насоки по теми от учебната програма	34
Изпитни тестове.....	56
Приложения	68

ВЪВЕДЕНИЕ

Книгата за учителя по български език за 6. клас предлага информация, която ще улесни учителите при подготовката им както в процеса на предварителното годишно планиране, така и при използване на учебния комплект по български език (учебник и учебна тетрадка). Тя е организирана така, че да представи възможностите на всяка част от учебния комплект за развитие на компетентностите, заложи в учебната програма за 6. клас.

1. В началото на книгата е проектът за годишно разпределение. То предлага идеи за формулировки на теми на урочните единици, които са структурирани така, че да отговарят на регламентирания годишен брой часове по български език. Предлага се часовете за развитие на комуникативните компетентности да се разполагат в два последователни часа през седмица, за да се осигури учебно време за самостоятелна работа на учениците. Очакваните резултати от обучението, дефинирани в контекста на социокултурната, езиковата и комуникативната компетентност, насочват учителите при планиране на конкретните цели на всеки урок, а контекстът и дейностите за всяка урочна единица са свързани с придобиване на ключови компетентности и междупредметни връзки. В разпределението съотношението между различните видове уроци отговаря на препоръчителните проценти, заложи в учебната програма.

2. Акцентът в книгата за учителя е върху учебника по български език за 6. клас, основно средство за обогатяване на лингвистичните знания и комуникативните умения на учениците. За да се ориентират учителите по-бързо в него, вниманието се насочва към *структурата* на урочната статия, към *спецификата* на отделните *видове уроци*, включени в него, и към *конкретни разработки на теми* от учебното съдържание.

2.1. За структурата на урочната статия

Всеки урок започва с изходен текст, маркиран с рубриката АЗ ЧЕТА. Текстовете са от различни стилове и жанрове и са съобразени с възрастовите особености на учениците. Освен художествени, фолклорни, разговорни и научнопопулярни текстове са използвани и текстове от учебници по различни учебни предмети, за да се тренира правописът на термини и терминологични словосъчетания от различни научни области в контекста на междупредметните връзки. Върху основния текст се изпълняват както рецептивни, така и езикови задачи. Целта е на учениците косвено да се внушава,

че всичко, което се учи по български език, функционира в текстовете, които ги заобикалят.

Учебникът предлага система за лексикална работа, насочена към обогатяване на активния речник на учениците. Тя започва с уточняване на значението на непознатите думи, включени в рубриката РЕЧНИК, и продължава с активирането на тези думи в различни части на урочната статия (за да се затвърди усвояването на новата лексика, тя се включва поне още веднъж в други задачи, най-често езикови). Проверява се дали има други непознати за учениците думи и ако има, целенасочено се тренира умението им за работа с речник (тълковен, на чуждите думи и пр.). За учениците е интересно и полезно, ако съзнателно им се препоръчва да ползват електронни ресурси от собствените си телефони/таблети. Рубриката РЕЧНИК съпътства появата на непознатите думи, затова може да се срещне няколко пъти в урочната статия.

С първите задачи във всеки урок се проверява как учениците се ориентират в информацията на даден текст и как могат да я интерпретират. Целта е да се усъвършенстват системно рецептивните и репродуктивните им умения, защото в естествено-речево общуване рецепцията на текста винаги предхожда осмислянето на лингвистичните му характеристики. За да се провери осмислянето на текста, се работи както с традиционни формулировки на въпроси върху съдържанието на текста, така и с тестови задачи, като по този начин се тренира умението на учениците да решават тестови задачи, за да извличат и да обработват информация от текста. Преимущество се работи с рецептивни упражнения върху непознат текст, тъй като те са основен вид в системата на националното външно оценяване в 7. клас.

След задачите за възприемане на текст следват задачи, ориентирани към прилагане в речевата практика на вече изучени езикови понятия и термини. Най-често първите задачи са тематично свързани с основния текст. С някои от тях се работи в тетрадките по български език, към което насочва рубриката ПИШИ В ТЕТРАДКАТА, а други са предназначени за домашна работа. Не трябва да се пренебрегват задачите, свързани с правоговорни специфики, защото чрез тях вниманието на учениците се насочва към избягване на грешки в изговора – редакторска работа, обичайно подценявана в учебниците и учебните помагала по български език. Практическите задачи в учебника са структурирани така, че учителят да може да ги подбира съобразно спецификата на паралелката. Тази особеност е много важна, когато се работи

с ученици билингви, защото при тях невладеенето на български език налага минимализиране на учебното съдържание и повече учебно време за практическа работа.

Рубриката САМ ВКЪЩИ предлага задачи за домашна работа, които се отличават както по характера на дейността, извършвана от учениците, така и по степен на трудност. Учителят преценява дали да избере конкретна задача за целия клас, или да остави учениците сами да избират според своите възможности и нагласи. Много от задачите в тази рубрика актуализират знания и умения по други предмети от учебния план (за създаване на кратки текстове, за проучване на проблеми и презентации, свързани със съответния предмет, и пр.).

Като практически помощник е замислена и рубриката ЕЗИКОВО ПРАВИЛО (изнесена встрани), която се използва във всички видове уроци. Чрез нея се припомнят или изучени книжовни норми, или вниманието се насочва към правописни, правоговорни и пунктуационни особености, които следват от темата на урока и имат връзка с използвания езиков материал.

В края на учебника има ПРИЛОЖЕНИЯ: **тестови задачи за самоподготовка; таблици и схеми**, които синтезират основната информация от изучаваното учебно съдържание. В урочните статии има множество препратки към приложенията – предлага се те да се използват активно в часа и/или при самоподготовка вкъщи.

2.2. Специфика на видовете уроци, разработени в учебника

Учебникът предлага всички видове уроци, които са регламентирани в учебната програма по български език: за нови знания, за упражнение, за преговор, за обобщение и за контрол.

В уроците за **НОВИ ЗНАНИЯ** езиковите понятия се изясняват на практическа основа, затова преобладават задачите за упражнение. Идеята е учениците да се включват максимално активно в усвояване на новото учебно съдържание, т.е. принципът е *уча, като действам*. Изпълнението на упражненията е осигурено с необходимата адаптирана езиковедска теория. Тя е обособена в рубриките **ВАЖНА ИНФОРМАЦИЯ, КАК... и ПРИПОМНЯНЕ НА ИЗУЧЕНОТО**.

Новата информация е представена в отделна рубрика, разположена в основния текст на урока, защото тя съдържа най-важното за темата му. Може да се обърне внимание на учениците, че **новите понятия** са в **червен цвят**, а останалите – в черен; че в рубриката е включено минималното, необходимо за усвояване на съответното линг-

вистично явление. За да се улесни разбирането на новата информация, често са използвани т.нар. „свързващи текстове“. В тях вниманието се насочва към практически задачи, които отразяват спецификата на новото езиково явление. Тези текстове предлагат модел на разсъждение, за да се стигне до основната характеристика на явлениято; изясняват се типични примери, осигуряващи осмислянето на теоретичната информация, за да се изпълни следващата задача.

Рубриката **ПРИПОМНЯНЕ НА ИЗУЧЕНОТО**, разположена встрани от основния текст на урока, актуализира онези знания от предходни класове, които ще бъдат основа за новото, което трябва да се разбере и да се научи. Тя е оформена с цвета на рубриката „Важна информация“, но е изнесена извън основния текст, за да се ползва само при необходимост.

Рубриката **КАК...** представя последователността в действията на учениците, за да открият и/или характеризират новото езиково явление, което изучават. В нея са заложили алгоритми, които улесняват решаването на практическите задачи. Рубриката е изнесена встрани, за да е лесно откриваема от учениците и да служи като справочен материал по време на изпълнението на която и да е задача от урока.

В **УРОЦИТЕ ЗА УПРАЖНЕНИЕ** работата с изходен текст продължава. Освен рецептивните задачи тук тежест имат задачите за *откриване и характеризиране* на езиковите явления (открийте...; направете морфологичен/синтактичен анализ и др.). Обичайни са упражненията за *редактиране* на чужд текст, защото формирането на редакторско умение е едно от основните в системата на комуникативните умения. Тези упражнения провикат наблюдателността на учениците при използване на изучаваните езикови явления в речта.

Специално внимание следва да се обърне на задачите за съставяне на текст, които присъстват почти във всеки урок за упражнение. За тях е добре да се предвиди достатъчно време за самостоятелна работа, като се отчете необходимостта от: самостоятелно осмисляне на темата, „нахвърляне“ на идеи по нея, записване на чернова, редактиране, преди текстът да бъде представен като завършен. Добре е постепенно да се въвежда изискването за предварително уточнен обем на текста, затова в почти всички задачи от този тип се уточнява: съставете текст от 3 – 4 изречения; напишете кратък текст и пр. Тъй като краткото излагане на най-съществената информация е по-трудна дейност от тази, с която са свикнали учениците до

6. клас, ограничаването на обема на текста ги учи да изказват мислите си пълно, но синтезирано.

В уроците за **УПРАЖНЕНИЕ**, както и в уроците за **ПРЕГОВОР** и за **ОБОБЩЕНИЕ**, се предлага два вида диференцирана работа: по обем (вж. рубриката „Работа по групи“) и по трудност (вж. рубриките „В час съм“ и „Мога още“). Обособени са, за да подсказват на учителя: как да икономисва време, като едновременно с това осигурява работа върху пълния обем на задачата (вж. рубриката „Работа по групи“) и как да диференцира работата в зависимост от равнището на подготовка на учениците.

Рубриката **В ЧАС СЪМ** е съобразена със стандартите за учебно съдържание и със задължителната за усвояване теоретична лингвистична информация по темата на урока. В тази рубрика има повече на брой еднотипни задачи, затова учителят може да подбере онези от тях, с които може да се справи средностатистическият ученик. Когато се работи с ученици билингви, се налага намаляване на обема от задачи (поради спецификата на обучението в условия на билингвизъм), затова е препоръчително учителят да се съсредоточи върху тази рубрика.

Рубриката **МОГА ОЩЕ** има за адресат по-силните ученици и предлага задачи, подходящи за ученици, които се справят по-успешно и по-бързо, но без останалите да се обиждат от подобно диференциране.

В уроците за **ПРЕГОВОР** акцентът е поставен върху актуализацията – предлага се припомняне на изученото в предходни часове по български език, както и в предходни години. Актуализацията се организира чрез решаване на практически задачи, а теорията, която се предлага, има по-скоро справочен характер и не би трябвало да е обект на оценяване. Проверката и оценката в този вид урок е резултат от изпълнение на упражненията в учебника и в учебната тетрадка. За да се оцени теоретичната подготовка на учениците, при изпълнение на задачите е добре да се изисква мотивиране на отговорите, които се предлагат. Затова много от задачите в учебника имат подобни формулировки: *докажете чрез...*, *мотивируйте отговора си, илюстрирайте с примери от...* и т.н. Такъв тип разяснения са важни и при обучителните тестови задачи със структуриран отговор, за да не се разчита на налучкване на отговора.

Уроците за **КОНТРОЛ** са представени като уроци за подготовка на контролна и/или класна работа. Разработени са в тестова форма, каквато е обичайната практика при националното външно

оценяване. Типовете задачи за проверка и оценка са аналогични на задачите от уроците за преговор и обобщение, т.е. включени са тестови задачи не само със структуриран отговор, но и изискващи кратък свободен отговор (за самостоятелно попълване на думи, изречения, текст с определен обем). Броят на задачите в тестовете може да се регулира съобразно възможностите на паралелката, с която се работи. Важно е обаче типовете задачи да се подбират с различна степен на трудност и да проверят от различни страни прилагането на знанията за съответното езиково явление.

3. Учебният комплект по български език за 6. клас включва една **учебна тетрадка**. В нея се представят разработки по всички теми от учебното съдържание, разработени в учебника, в т.ч. и тези за развитие на комуникативните компетентности. Това я прави приложима във всички видове уроци. За да се работи комплексно върху развитието на комуникативните и на лингвистичните умения, темите в учебната тетрадка следват структурата на уроците в учебника: изходен текст; рецептивни и езикови задачи към текста и извън него; задачи за редактиране и за съставяне на кратки текстове. Задачите са с различна степен на трудност, затова могат да се използват и за индивидуална и/или диференцирана работа в урока (или въщи).

Подготовката на учениците за контролни и класни работи по български език е осигурена с шест теста (за: начален и годишен преговор; време на глагола и нелични глаголни форми; подготовка за класна работа № 1 и 2). Отговорите съзнателно не са приложени, а са дадени в книгата за учителя. Тъй като тестовете в часовете по български език имат за цел да проверят комплексно формирането на комуникативни и на лингвистични умения и навици, в учебната тетрадка и в книгата за учителя тестовете съдържат:

- *рецептивни задачи* за осмисляне и интерпретиране на непознат текст (разговорен, художествен, фолклорен, научнопопулярен и др.);
- *задачи за съставяне на (кратък) текст*, най-често от аргументативен тип;
- *езикови задачи* върху текста или върху други примери, с които се илюстрира изученото до момента на провеждане на теста.

Специално внимание заслужават приложенията към учебната тетрадка: **Справочник за изучените термини и Езикови правила**.

В **Справочника** са представени основните термини по български език, изучавани в шести клас, както и някои изучени в началния училищен период и в 5. клас лингвистични понятия, чиито

характеристики се разширяват. Термините са подредени по азбучен ред, за да бъдат по-удобни за ползване, а описанието им повтаря това, което се съдържа в учебника в рубриците *Важна информация* и *Припомняне на изученото*. Идеята е справочникът да служи като лично учебно помагало при усвояване на лингвистичната теория, тъй като учебниците се връщат в края на годината, а учебната тетрадка остава. В нея приложенията са пригодени за откъсване и на учениците може да се препоръча да ги съхраняват, за да ги ползват при преговор на изученото както в 6. клас, така и в следващите класове.

В отделно приложение са групирани най-важните *Езикови правила*, с които се работи през годината. Те систематизират правописни, правоговорни и пунктуационни особености на изучаваните езикови явления в 6. клас без претенции за изчерпателност при представянето им, но насочват към основни правила при тяхната употреба.

Учебната тетрадка (както и учебникът) завършва с *таблици и схеми*, в които е систематизирана основната информация, изучавана в 6. клас.

4. Книгата за учителя предлага 21 разработки на теми от учебното съдържание. Те съдържат:

- практически насоки за организацията на работа в уроците за нови знания;
- отговори на практическите задачи от уроците за упражнение в учебника по български език;
- отговори на практическите задачи от учебната тетрадка.

5. Отделен раздел в книгата за учителя оформят тестовете. Тук учителите ще намерят готови тестове за контролни и класни работи, които могат да използват дословно или да редуцират, ако учениците им работят с по-бавни темпове. Контролните тестове са придружени с отговори. В раздела на тестовете са дадени и отговорите на всички тестове от учебната тетрадка, за да не губи учителят време при проверката.

6. В края на книгата за учителя има допълнителни текстове. Ако учителят иска да използва друг текст в урока, за да остане учебникът за самоподготовка въщи, може да работи с допълнителните текстове от приложението. Въпросите, които формулира към тях, може да са аналогични на тези от учебника. Възможен вариант е допълнителните текстове да се препоръчат за работа в полунтернатната група, като възпитателят използва модела на урока в учебника.

ПРИМЕРНО ГОДИШНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ

Училище _____

Град _____

Утвърдил
Директор: _____
(име и фамилия)

ПРИМЕРНО ГОДИШНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ

ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА 6. КЛАС

ЗАДЪЛЖИТЕЛНА ПОДГОТОВКА

УЧЕБНА _____ / _____ ГОДИНА

Уроци за нови знания	НЗ	37 (44%)
Уроци за упражнения	У	32 (37%)
Уроци за обобщение	О	5 (6%)
Уроци за преговор	П	5 (6%)
Уроци за контролни и класни работи	К	6 (7%)

Годишен хорариум: 85 часа.

От тях **17** са за развиване на комуникативните компетентности на учениците.

Изготвил: _____
(име и фамилия)

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1.	1.	Литература		
2.	1.	Начален преговор	П	Разпознава и характеризира изучени лингвистични понятия в 5. клас. Успешно ги употребява в процеса на общуване.
3.	1.	Литература		
4.	1.	Начален преговор. Подготовка за контролна работа по български език	П	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.
5.	1.	Комуникативни компетентности – литература		
6.	2.	Литература		
7.	2.	Контролна работа по български език	К	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.
8.	2.	Литература		
9.	2.	Текстът в научното общуване	НЗ	Търси, извлича, подбира и синтезира информация от научен текст. Разграничава структурните елементи на научния текст – теза, аргументи, изводи.
10.	2.	Литература		
11.	3.	Поправка на контролната работа	У	Открива и редактира грешките си, допуснати в контролната работа.
12.	3.	Литература		
13.	3.	Текстът в научното общуване	У	Търси, извлича, подбира и синтезира информация от научен текст, включително от електронен носител, за изпълнение на определена комуникативна задача.
14.	3.	Комуникативни компетентности – български език		
15.	3.	Комуникативни компетентности – литература		
16.	4.	Литература		
17.	4.	Урочна статия	НЗ	Разпознава спецификата на урочната статия като научен текст. Извлича, подбира, синтезира информация от урочна статия за изпълнение на определена комуникативна задача.
18.	4.	Литература		
19.	4.	Извличане и обработване на информация от урочна статия	У	Извлича, подбира, синтезира информация от урочна статия за изпълнение на определена комуникативна задача. Умее да се ориентира в структурата на урочната статия като научен текст.

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Изразява мнение по въпроси, свързани със здравето и здравословния начин на живот, като се опира на актуализирана информация от учебника по човекът и природата (5. клас).	индивидуално изпитване самостоятелна работа	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	решаване на тестови задачи	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	решаване на тестови задачи	
научен текст, теза, аргумент	Разбира смисъла на непознат научен текст при четене с определена комуникативна задача. Използва наученото за особеностите и строежа на научен текст при работа с текстове по другите учебни предмети.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Открива и редактира смислови грешки в собствен текст.	дискусия	
	Използва наученото за особеностите и строежа на научен текст при работа с текстове по другите учебни предмети. Търси информация по определена тема от различни източници на информация.	индивидуално оценяване работа по групи дискусия	
термини	Използва наученото за особеностите и строежа на урочната статия при работа с урочни статии по другите учебни предмети. Умее да изписва вярно термини от различни научни области.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Използва наученото за особеностите и строежа на урочната статия при работа с урочни статии по другите учебни предмети. Предлага идеи за оформяне на урочни статии. Умее да изписва вярно термини от различни научни области.	индивидуално оценяване работа по групи оценяване на домашна работа	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20.	4.	Литература		
21.	5.	Специфика на научното описание, повествование и разсъждение	НЗ	Различава научен текст описание, научен текст разсъждение, научен текст повествование. Извлича, подбира, синтезира информация от научно описание, научно разсъждение, научно повествование за изпълнение на определена комуникативна задача.
22.	5.	Литература		
23.	5.	Текстът в научното общуване	О	Търси, извлича, подбира и синтезира информация от различни научни текстове, включително на електронен носител, и я използва за решаване на определена комуникативна задача.
24.	5.	Комуникативни компетентности – български език		
25.	5.	Комуникативни компетентности – литература		
26.	6.	Литература		
27.	6.	Показателно местоимение	НЗ	Разпознава показателното местоимение и определя граматичните му признаци. Използва в свой текст показателните местоимения като заместващи и свързващи думи.
28.	6.	Литература		
29.	6.	Показателно местоимение	У	Правилно изговаря и пише показателните местоимения.
30.	6.	Литература		
31.	7.	Въпросително местоимение	НЗ	Разпознава въпросителните местоимения и определя граматичните им признаци. Разпознава въпросителните местоимения като свързващи думи в сложно изречение.
32.	7.	Литература		
33.	7.	Въпросително местоимение	У	Използва правилно формите на въпросителното местоимение в речевата практика.
34.	7.	Комуникативни компетентности – български език		
35.	7.	Комуникативни компетентности – литература		
36.	8.	Литература		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Търси информация по определена тема от различни източници на информация.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Разбира смисъла на непознат научен текст от различни научни области при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи писмено изпитване	
показателно местоимение	Разбира смисъла на ученически текст при четене с определена комуникативна задача. Използва показателни местоимения като заместващи думи в изреченията и в текстовете, които създава.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Разбира смисъла на разговорен текст при четене с определена комуникативна задача. Правилно и уместно употребява показателни местоимения в речевата практика.	индивидуално оценяване работа по групи оценяване на домашна работа	
въпросително местоимение	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача. Използва въпросителни местоимения като свързващи думи в сложни изречения, които употребява в свой текст.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Разбира смисъла на разговорен текст при четене с определена комуникативна задача. Умее да редактира свои и чужди грешки при употреба на форми на въпросителни местоимения.	индивидуално оценяване работа по групи оценяване на домашна работа	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
37.	8.	Относително местоимение	НЗ	Разпознава относителните местоимения и определя граматичните им признаци. Разпознава относителните местоимения като свързващи думи в сложно изречение.
38.	8.	Литература		
39.	8.	Относително местоимение	У	Използва правилно формите на относителното местоимение в речевата практика.
40.	8.	Литература		
41.	9	Отрицателно местоимение	НЗ	Разпознава отрицателните местоимения и определя граматичните им признаци.
42.	9.	Литература		
43.	9.	Неопределително местоимение	НЗ	Разпознава неопределителните местоимения и определя граматичните им признаци.
44.	9.	Комуникативни компетентности – български език		
45.	9.	Комуникативни компетентности – литература		
46.	10	Литература		
47.	10.	Обобщително местоимение	НЗ	Разпознава обобщителните местоимения и определя граматичните им признаци.
48.	10.	Литература		
49.	10.	Отрицателни, неопределителни и обобщителни местоимения	У	Използва правилно формите на отрицателното, неопределителното и обобщителното местоимение в речевата практика.
50.	10.	Литература		
51.	11.	Употреба на местоименията в текста	О	Използва правилно и уместно местоимения като заместващи и/или свързващи думи в речевата практика и в текстовете, които създава.
52.	11	Литература		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
относително местоимение	Разбира смисъла на неизучаван научен текст при четене с определена комуникативна задача. Използва относителни местоимения като свързващи думи в сложни изречения, които употребява в свой текст.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача. Умее да редактира свои и чужди грешки при употреба на форми на относителни местоимения.	индивидуално оценяване работа по групи оценяване на домашна работа	
отрицателно местоимение	Разбира смисъла на ученически текст при четене с определена комуникативна задача. Използва правилно формите на отрицателното местоимение в речевата практика.	индивидуално оценяване работа по групи	
неопределително местоимение	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача. Използва правилно формите на неопределителното местоимение в речевата практика.	индивидуално оценяване работа по групи	
обобщително местоимение	Разбира смисъла на административен текст при четене с определена комуникативна задача. Използва правилно формите на обобщителното местоимение в речевата практика.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Разбира смисъла на ученически текст при четене с определена комуникативна задача. Умее да редактира свои и чужди грешки при употреба на форми на отрицателни, неопределителни и обобщителни местоимения.	устно и писмено изпитване работа по групи оценяване на домашна работа	
	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача. Умее да редактира свои и чужди грешки при употреба на местоимения в текст. Използва знанията си за местоименията при анализ и коментар на художествени текстове, предвидени за изучаване по литература.	индивидуално оценяване работа по групи писмено и устно изпитване	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
53.	11.	Звукови промени в думата. Променливо Я	НЗ	Разпознава променливо Я и познава условията, при които Я се променя в Е или остава непроменено.
54.	11.	Комуникативни компетентности – български език		
55.	11.	Комуникативни компетентности – литература		
56.	12.	Литература		
57.	12.	Звукови промени в думата. Променливо Я	У	Открива, редактира и мотивира редакторската си работа, свързана с правописни грешки при променливо Я Използва правилно променливо Я в речта си.
58.	12.	Литература		
59.	12.	Правоговор и правопис на думи от терминологичната лексика	НЗ	Правилно изписва думи от терминологичната лексика в зависимост от произхода им.
60.	12.	Литература		
61.	13.	Сегашно деятелно причастие	НЗ	Разпознава сегашното деятелно причастие в текст и го разграничава от изучените видове причастия. Определя граматичните признаци на сегашното деятелно причастие и го използва целесъобразно при трансформиране на изречения.
62.	13.	Литература		
63.	13.	Сегашно деятелно причастие	У	Може да образува сегашно деятелно причастие и да го употребява правилно и уместно, в т.ч. и в зависимост от синтактичната му функция.
64.	13.	Комуникативни компетентности – български език Подготовка за класна работа		Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.
65.	13.	Комуникативни компетентности – литература		
66.	14.	Литература		
67.	14.	Минало страдателно причастие	НЗ	Разпознава миналото страдателно причастие, може да образува формите му и да определя граматичните му признаци.
68.	14.	Литература		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
променливо Я	Умее да редактира свои и чужди грешки при употреба на променливо Я, в т.ч. и с помощта на правописен и правоговорен речник.Извлича информация от неизучаван художествен текст описание.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Редактира свои и чужди грешки, свързани с правописа на думи с променливо Я.	индивидуално оценяване устно и писмено изпитване работа по групи,	
	Редактира свои и чужди грешки, свързани с правописа на думи, завършващи на -ия, -иа и др.	индивидуално оценяване работа по групи	
сегашно деятелно причастие	Редактира свои и чужди грешки, свързани с употреба на сегашното деятелно причастие. Извлича информация от научен текст, разширява я и подготвя презентация, свързана с темата му.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Използва познанията си за сегашно деятелно причастие оценка на целесъобразната им употреба в чужд текст. Уместно употребява сегашни деятелни причастия в научен текст.	индивидуално оценяване работа по групи оценяване на домашна работа	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	самостоятелна работа оценяване на на тест	
минало страдателно причастие	Разбира смисъла на разговорен текст при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
69.	14.	Минало страдателно причастие	У	Практически прилага актуални за този вид причастие правописни правила – за отрицателната частица, за учтивите форми, за променливо Я, за членуване на имената от м.р., ед.ч. и пр.
70.	14.	Литература		
71.	15.	Деепричастие	НЗ	Разпознават деепричастието и го разграничава от глагола. Може да образува деепричастия и да определя синтактичната им служба.
72.	15.	Литература		
73.	15.	Деепричастие	У	Прилага на практика актуални за деепричастието пунктуационни и правописни правила. Трансформира изречения, за да избегне претрупаната употреба на деепричастия и наблюдаваните двусмислици в речта.
74.	15.	Комуникативни компетентности – български език. Класна работа	К	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.
75.	15.	Комуникативни компетентности – литература		
76.	16.	Литература		
77.	16.	Употреба на нелични глаголни форми. Подготовка за контролна работа	О	Правилно употребява в устната и в писмената си реч неличните глаголни форми. Умее да редактира свои и чужди грешки при употребата на изучените нелични глаголни форми.
78.	16.	Литература		
79.	16.	Контролна работа върху нелични глаголни форми	К	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика, но с акцент върху неличните глаголни форми.
80.	16.	Литература		
81.	17.	Поправка на контролната работа	У	Открива и редактира грешките си, допуснати в контролната работа.
82.	17.	Литература		
83.	17.	Глагол. Време на глагола	П	Разпознава глагола като изменяема част на речта и определя основната форма и спрежението му. Спазва правописните правила за отрицателната частица, за учтивата форма и др. при употребата на глаголи.

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Използва подходящи нелични глаголни форми при речевите си изяви.	индивидуално оценяване работа по групи оценяване на домашна работа	
деепричастие	Използва подходящи деепричастия в речевите си изяви, като се стреми да не претоварва речта си с тях.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Използва подходящи деепричастия в речевите си изяви, като се стреми да не претоварва речта си с тях.	индивидуално оценяване работа по групи оценяване на домашна работа	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	оценяване на тест	
	Разбира смисъла на ученически текст при четене с определена комуникативна задача.	самостоятелна работа оценяване на тест	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	самостоятелна работа оценяване на тест	
	Открива и редактира смислови грешки в собствен текст.	дискусия	
Основна форма, спрежение	Разбира смисъла на разговорен текст. Употребява подходящи глаголни форми в процеса на сбитото преразказване.	индивидуално оценяване работа по групи дискусия	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
84.	17.	Комуникативни компетентности – български език Поправка на класната работа		Открива и редактира грешките си, допуснати в класната работа.
85.	17.	Комуникативни компетентности – литература		
86.	18.	Литература		
87.	18.	Минало неопределено време	НЗ	Разпознава и образува формите на минало неопределено време. Прави морфологичен анализ на глаголи в минало неопределено време.
88.	18.	Литература		
89.	18.	Употреба на минало неопределено време	НЗ	Употребява правилно и уместно минало неопределено време в речевата си практика.
90.	18.	Литература		
91.	19.	Употреба на минало неопределено време	У	Практически прилага актуални правописни правила за миналото неопределено време – за отрицателната частица, за учтивите форми, за променливо Я и пр.
92.	19.	Литература		
93.	19.	Минало предварително време	НЗ	Разпознава минало предварително време, образува формите му и им прави морфологичен анализ.
94.	19.	Комуникативни компетентности – български език		
95.	19.	Комуникативни компетентности – литература		
96.	20.	Литература		
97.	20.	Употреба на минало предварително време	НЗ	Употребява правилно и уместно минало предварително време в речевата си практика.
98.	20.	Литература		
99.	20.	Употреба на минало предварително време	У	Практически прилага актуални правописни правила за миналото предварително време – за отрицателната частица, за учтивите форми, за променливо Я и пр.
100.	20.	Литература		
101.	21.	Бъдеще време в миналото	НЗ	Разпознава бъдеще време в миналото, образува формите му и им прави морфологичен анализ.
102.	21.	Литература		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Открива и редактира смислови грешки в собствен текст.	дискусия	
минало неопределено време	Да се усъвършенстват рецептивните и репродуктивните умения на учениците чрез извличане и обработване на информация от текст.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Извлича и обработва информация, за да подготви презентация по даден проблем.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Извлича и обработва информация, за да подготви презентация по даден проблем.	индивидуално оценяване работа по групи оценяване на домашна работа	
минало предварително време	Извлича и обработва информация от художествен текст. Създава сбит преразказ.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Извлича и обработва информация от ученически текст.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Пресъздава сбито основната информация от художествен текст.	индивидуално оценяване работа по групи оценяване на домашна работа	
бъдеще време в миналото	Извлича и обработва информация от художествен текст.	индивидуално оценяване работа по групи	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
103.	21.	Употреба на бъдеще време в миналото	НЗ	Използва богатите възможности на бъдеще време в миналото за трансформиране на изречения, за предаване на преживени събития; за изказване на мнение и впечатление в разнообразни комуникативни ситуации
104.	21.	Комуникативни компетентности – български език		
105.	21.	Комуникативни компетентности – литература		
106.	22.	Литература		
107.	22.	Употреба на бъдеще време в миналото	У	Целесъобразно използва и правилно съвместява глаголи в бъдеще време в миналото с други глаголни времена.
108.	22	Литература		
109.	22.	Съвместна употреба на глаголните времена	О	Владее образуването на изучените глаголни времена. Правилно и уместно ги употребява в различни видове текст. Целесъобразно използва и правилно съвместява глаголните времена при създаване на собствен текст.
110.	22	Литература		
111.	23.	Време на глагола – подготовка за контролна работа	У	Правилно употребява в устната и в писмената си реч глаголните времена. Умее да редактира свои и чужди грешки при съвместната употреба на изучените глаголни времена.
112.	23.	Литература		
113.	23.	Време на глагола – подготовка за контролна работа	У	Правилно употребява в устната и в писмената си реч глаголните времена. Умее да редактира свои и чужди грешки при съвместната употреба на изучените глаголни времена.
114.	23.	Комуникативни компетентности – български език		
115.	23.	Комуникативни компетентности – литература		
116.	24.	Литература		
117.	24.	Контролна работа – време на глагола	К	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика, но с акцент върху глаголните времена.
118.	24.	Литература		
119.	24.	Съюз	НЗ	Разпознава <i>съюзите</i> като неизменяема част на речта и ги разграничава от предлозите. Открива ги в прости и сложни изречения.
120.	24.	Литература		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Разбира смисъла на ученически текст при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Умее да редактира свои и чужди грешки при употреба на глаголи в бъдеще време в миналото.	индивидуално оценяване работа по групи оценяване на домашна работа	
	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача. Използва познанията за образуване и употреба на глаголните форми на изучените глаголни времена при усвояване на граматичната система на чуждия език.	индивидуално оценяване работа по групи писмено и устно изпитване	
	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи.	
	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи.	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	оценяване на тест	
съюз	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
121.	25.	Междуметие	НЗ	Разпознава <i>междуметията</i> като неизменяема част на речта и осмисля функцията им в изречението. Прилага в писмената си речева практика правилата за употребата им.
122.	25.	Литература		
123.	25.	Частица	НЗ	Разпознава <i>частиците</i> като неизменяема част на речта и осмисля функцията и правописните им особености. Прилага в писмената си речева практика правилата за употребата им.
124.	25.	Комуникативни компетентности – български език		
125.	25.	Комуникативни компетентности – литература		
126.	26.	Литература		
127.	26.	Поправка на контролната работа	У	Открива и редактира грешките си, допуснати в контролната работа.
128.	26.	Литература		
129.	26.	Употреба на съюзи, междуметия и частици в речевата практика	У	Прилага в устната и писмената си речева практика правилата за употребата на съюзите, междуметията и частиците.
130.	26.	Литература		
131.	27.	Употреба на съюзи, междуметия и частици в речевата практика	У	Прилага в устната и писмената си речева практика правилата за употребата на съюзите, междуметията и частиците.
132.	27.	Литература		
133.	27.	Неизменяеми части на речта	О	Разграничава отделните неизменяеми части на речта. Пише ги и ги изговаря правилно.
134.	27.	Комуникативни компетентности – български език. Подготовка за класна работа		Правилно употребява в устната и в писмената си реч изучената лингвистична информация. Умее да редактира свои и чужди грешки.
135.	27.	Комуникативни компетентности – литература		
136.	28.	Литература		
137.	28.	Съчинителни връзки в изречението. Съюзно и безсъюзно свързване	НЗ	Открива съчинителните връзки в изречението и може да ги използва. Разграничава съюзно от безсъюзно свързване.
138.	28.	Литература		
139.	28.	Съчинителни връзки в изречението. Съюзно и безсъюзно свързване	НЗ	Открива съчинителните връзки в изречението и може да ги използва. Разграничава съюзно от безсъюзно свързване.

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
междуметие	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи	
частица	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Открива и редактира смислови грешки в собствен текст.	дискусия	
	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи.	
	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи.	
	Разбира смисъла на текста и изпълнява рецептивни задачи към него.	индивидуално оценяване работа по групи писмено и устно изпитване	
	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача.	самостоятелна работа оценяване на тест	
съчинителна връзка, безсъюзно свързване, съюзно свързване	Разбира смисъла на анекдот при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи	
съчинителна връзка, безсъюзно свързване, съюзно свързване	Разбира смисъла на анекдот при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
140.	28.	Литература		
141.	29.	Еднородни части в простото изречение. Употреба	НЗ	Открива еднородни части в изречението и може да ги използва. Редактира грешки, свързани с употребата на еднородни части.
142.	29.	Литература		
143.	29.	Еднородни части в простото изречение. Употреба	НЗ	Открива еднородни части в изречението и може да ги използва. Редактира грешки, свързани с употребата на еднородни части.
144.	29.	Комуникативни компетентности – български език Класна работа		Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.
145.	29.	Комуникативни компетентности – литература		
146.	30.	Литература		
147.	30.	Еднородни части в простото изречение. Употреба	У	Използва еднородни части в речта си. Редактира пунктуационни грешки, свързани с употребата на еднородни части.
148.	30.	Литература		
149	30.	Еднородни части в простото изречение. Употреба	У	Използва еднородни части в речта си. Редактира пунктуационни грешки, свързани с употребата на еднородни части.
150.	30.	Литература		
151.	31.	Сложно съчинено изречение.	НЗ	Разпознава сложното съчинено изречение. Осмисля функциите на простите изречения в състава на сложното съчинено изречение.
152..	31.	Литература		
153.	31.	Сложно съчинено изречение.	НЗ	Разпознава сложното съчинено изречение. Осмисля функциите на простите изречения в състава на сложното съчинено изречение.
154.	31.	Комуникативни компетентности – български език. Поправка на кл. раб. 2		Открива и редактира грешките си, допуснати в класната работа.
155.	31.	Комуникативни компетентности – литература		
156.	32.	Литература		
157	32.	Употреба на сложни съчинени изречения в текст	НЗ	Коментира употребата на сложни съчинени изречения в текста. Осмисля функциите на съюзното и безсъюзното свързване в сложното съчинено изречение в текста.
158.	32.	Литература		
159	32.	Употреба на сложни съчинени изречения	У	Коментира употребата на сложни съчинени изречения в текста. Осмисля функциите на съюзното и безсъюзното свързване в сложното съчинено изречение в текста.

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
еднородни части	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи	
еднородни части	Разбира смисъла на неизучаван текст при четене с определена комуникативна задача.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	тест	
	Умее да редактира свои и чужди грешки при употреба на еднородни части в изречението.	индивидуално оценяване работа по групи.	
	Умее да редактира свои и чужди грешки при употреба на еднородни части в изречението.	индивидуално оценяване работа по групи	
сложно съчинено изречение	Умее да редактира свои и чужди грешки при употреба на сложни съчинени изречения в текста.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Умее да редактира свои и чужди грешки при употреба на сложни съчинени изречения в текста.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Открива и редактира смислови грешки в собствен текст.	дискусия	
	Умее да редактира свои и чужди грешки при употреба на сложни съчинени изречения в текста.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Умее да редактира свои и чужди грешки при употреба на сложни съчинени изречения в текста.	индивидуално оценяване работа по групи.	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
160.	32.	Литература		
161.	33	Годишен преговор	П	Систематизира и обобщава изученото през годината. Правилно употребява в устната и в писмената си реч изучената лингвистична информация. Умее да редактира свои и чужди грешки.
162.	33.	Литература		
163.	33.	Годишен преговор. Подготовка за контролна работа	П	Систематизира и обобщава изученото през годината. Правилно употребява в устната и в писмената си реч изучената лингвистична информация. Умее да редактира свои и чужди грешки.
164.	33.	Комуникативни компетентности – български език. Поправка на кл. раб. 2		Открива и редактира грешките си, допуснати в класната работа.
165.	33.	Комуникативни компетентности – литература		
166.	34.	Литература		
167.	34.	Контролна работа по български език (изходно ниво)	К	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.
168.	34.	Литература		
169.	34.	Поправка на контролната работа	У	Открива и редактира грешките си, допуснати в контролната работа.
170	34	Комуникативни компетентности – български език		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Разбира смисъла на неизучаван текст; работи самостоятелно по зададен алгоритъм.	индивидуално изпитване самостоятелна работа	
	Разбира смисъла на поетически текст; работи самостоятелно по зададен алгоритъм.	самостоятелна работа	
	Открива и редактира смислови грешки в собствен текст.	дискусия	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	тест	
	Открива и редактира смислови грешки в собствен текст.	дискусия	

**БРОЙ ЧАСОВЕ ТЕМИ И ЗА РАЗВИВАНЕ
НА КОМУНИКАТИВНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ**

№ по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)
1	Отговор на научен въпрос	НЗ	Извлича, подбира, синтезира информация от текст, включително от електронен носител, който представлява отговор на научен въпрос. Умее да открива основните елементи в строежа му – теза и аргументи.
2	Отговор на научен въпрос	НЗ	Познава особеностите на отговора на научен въпрос като вид научен текст. Умее да анализира формулировката на въпроса и да открива ключовите думи в нея. Може да формулира теза по конкретен научен въпрос. Умее да редактира неясно и неточно формулирана теза.
3	Подготовка за създаване на отговор на научен въпрос	НЗ	Познава етапите, през които преминава създаването на отговор на научен въпрос. Умее да събира материал, да генерира идеи, да подбира и подрежда различни аргументи в подкрепа на определена теза.
4	Подготовка за създаване на отговор на научен въпрос	НЗ	Познава строежа на отговор на научен въпрос. Умее да изгражда отделните части от композицията на отговор на научен въпрос, съобразявайки се със своите предпочитания и цел на общуване. Умее да планира и организира своята дейност при създаване на отговор на научен въпрос.
5	Създаване на отговор на научен въпрос	У	Създава в устна и в писмена форма отговор на научен въпрос, като спазва книжовни езикови правила. Умее да структурира отговора на научен въпрос в определен обем с оглед на ситуацията, за която е предназначен.
6	Създаване на отговор на научен въпрос	У	Създава в устна и в писмена форма отговор на научен въпрос в определен обем, като спазва книжовни езикови правила. Използва езикови средства, подходящи за ситуацията на общуване, употребява правилно и точно научните термини. При устно общуване поставя логическото ударение според комуникативната си цел.
7	Редактиране на отговор на научен въпрос	У	Познава различни начини за редактиране и умее да ги използва. Разпознава правилна/ неправилна и уместна/ неуместна употреба на думи и изрази.
8	Редактиране на отговор на научен въпрос	У	Редактира собствен текст, като използва различни начини за редактиране. Спазва книжовни езикови правила.
9.	Обява.	НЗ	Познава особеностите на обявата като вид текст. Умее да се ориентира в съдържанието на обява. Може сам да напише обява.

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(5)	(6)	(7)	(8)
	Използва наученото за отговор на научен въпрос при работа върху подобни текстове по другите учебни предмети.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Разсъждава по определен въпрос, отговаря на научни въпроси по другите учебни предмети. Коментира формулирани тези, прави обобщения.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Използва различни източници на информация, в това число и в електронен вид, когато се подготвя за създаване на свой текст. Прилага различни стратегии, обсъжда съвместна дейност, убеждава. Коментира подбор и подреждане на аргументи в текст, прави обобщения.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Използва наученото за строежа на отговор на научен въпрос, когато структурира своите отговори по останалите изучавани учебни дисциплини.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Използва термини и информация от различни научни области при създаване на отговор на научен въпрос. Прилага различни стратегии, обсъжда съвместна дейност, убеждава.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Използва различни източници на информация, в това число и в електронен вид, когато се подготвя за създаване на свой текст. Прилага различни стратегии, убеждава. Използва термини и информация от различни научни области при създаване на отговор на научен въпрос.	индивидуално оценяване самостоятелна работа за създаване на отговор на научен въпрос.	
	Коментира формулирани тези, подбор и подреждане на аргументи в текст, прави обобщения. Умее да редактира текстове, които са отговор на научен въпрос от различни научни области.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Умее да редактира текстове, които са отговор на научен въпрос от различни научни области.	индивидуално оценяване самостоятелна работа за редактиране на отговор на научен въпрос.	
	Използва наученото за обява, когато редактира неясно и неточно формулирани обяви.	индивидуално оценяване самостоятелна работа върху обява	

№ по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)
10.	Делова покана	НЗ	Познава особеностите на поканата като вид текст. Ориентира се в съдържанието на покана. Може сам да напише покана.
11.	Делова покана	НЗ	Познава особеностите на поканата като вид текст. Ориентира се в съдържанието на покана. Може сам да напише покана.
12.	Подготовка за класна работа - 1	У	Правилно се ориентира в съдържанието на научен текст, разпознава и може да формулира теза. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика. Открива и редактира различни видове грешки.
13.	Класна работа- 1	К	Правилно се ориентира в съдържанието на научен текст, разпознава и може да формулира теза. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика. Открива и редактира различни видове грешки.
14.	Поправка на класна работа- 1	У	Открива и редактира грешките си, допуснати в класната работа.
15.	Подготовка за класна работа - 2	У	Правилно се ориентира в съдържанието на художествен текст. Може да формулира теза по даден научен въпрос. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.
16.	Класна работа- 2	К	Правилно се ориентира в съдържанието на художествен текст. Може да формулира теза по даден научен въпрос. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика. Открива и редактира различни видове грешки.
17.	Поправка на класна работа- 2	У	Открива и редактира грешките си, допуснати в класната работа.

ЗАБЕЛЕЖКА: Темите за развиване на комуникативните компетентности се разпределят по учебни седмици от учителя по негова преценка, като се съобразява с възможностите и потребностите на учениците.

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(5)	(6)	(7)	(8)
	Използва наученото за покана, когато самостоятелно оформя покани до различни адресати.	индивидуално оценяване самостоятелна работа върху покана	
	Използва наученото за покана, когато самостоятелно оформя покани до различни адресати.	индивидуално оценяване самостоятелна работа върху покана	
	Разбира смисъла на непознат текст, умее да извлича информация от него.	индивидуално оценяване работа по групи	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи с избираем и със свободен отговор.	тест	
	Използва различни стратегии, участва в съвместната работа.	дискусия	
	Разбира смисъла на непознат текст, умее да извлича информация от него.	дискусия	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи с избираем и със свободен отговор.	дискусия	
	Използва различни стратегии, участва в съвместната работа.	дискусия	

МЕТОДИЧЕСКИ НАСОКИ ПО ТЕМИ ОТ УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Текстът в научното общуване

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се развият уменията на учениците да търсят, извличат, подбират и синтезират информация от научен текст, включително от електронен носител, при изпълнение на конкретна комуникативна задача.
- Да се усъвършенстват и репродуктивните умения чрез обработване и препредаване на информация от научен текст.
- Да се откриват структурните елементи на научния текст – теза, аргументи.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания (3. урок)

Първите две задачи са свързани с възприемане на информацията в двата текста и чрез тях се развиват рецептивните умения на учениците. За да попълнят липсващия въпрос (Какво се назовава с думите?), те трябва да са осмислили задълбочено първия текст, защото той съдържа определения, които звучат абстрактно за един шестокласник. Третата задача насочва към сравняване на двата текста. В съдържателно отношение текстовете си приличат по своята тема, но докато първият текст дава разностранна информация за думата (каква е нейната същност, какво назовава и с каква цел се употребява от общуващите), вторият текст показва само какво може да се назове с думите; той обаче разкрива чувствата на писателя Й. Йовков и отношението му към думата и нейната сила. Текстовете се различават и по речевите ситуации, за които са създадени. Добре е да се коментира с каква цел е създаден всеки текст. Към текст 2 може да се поставят допълнителни въпроси: *С какъв синоним може да заменим съществителното име **бои**? Кои думи в текста са употребени преносно?* Информацията в първото каре насочва към особености на научните текстове – съдържание, функции, подбор на езикови средства.

Текстът към зад. 4. може да се използва, за да се въведат новите понятия и термини – *теза* и *аргументи*. От 5. клас учениците познават структурните части на текст *разсъждение* – *основно твърдение* и *доказателства*. Основното твърдение е посочено във второто и третото изречение Аргументите на автора са: 1) Пътят до Марс е дълъг и труден, трябва да се реши въпросът с радиацията; 2) Налягането е ниско; марсианските прашни бури пречат на работата на слънчевите батерии, създава се статично електричество (5. зад.). Първото изречение

има въвеждаща роля, а последното играе ролята на обобщаващ извод (зад. 6). Зад. 7. изисква изследване на някои езикови особености на текста. От дадените твърдения само второто е невярно, защото в текста са употребени и прости изречения.

Урок за упражнение (4. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. 21 000

2. г)

4. *Защо?* След него се въвеждат аргументите към изказаната преди него теза.

5. *Навсякъде по света дивите растения и животни са в опасност. Основната заплаха за тях идва от дейността на човека.*

6. Тема: Причини за изчезването на биологичните видове. Подтеми: 1) Избиването на животните от човека; 2) Промяната на естествената среда.

7. Въвеждаща част – първият абзац; завършваща част – последният абзац, той има обобщаваща функция

8. Твърдението не е вярно.

9. *Как хората запазват спомените си?*

10. *никтограма* – рисунка; *кипу* – вѐже с възли

11. Теза: *Хората търсят различни средства и начини, за да съхранят видяното и чутото.*

12. 1) Начини за съхраняване на спомените в дълбока древност; 2) Първи писмени знаци; 3) Поява на азбуките.

Учебна тетрадка (2. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1.1. *градеж* – построено, строеж; 1.2. *чим* 1) речниково значение – *Четвъртото парче земя с израсла трева, което се използва за покриване на площи.* 2) граматично значение – *същ. име, м.р., ед.ч., нечл.;* 1.3. *Ако обаче водата не е достатъчно и не залива тези входове, бобрите започват да строят бент, за да се повиши нивото на водата.*

2.1. части от стъбла и клони на дървета, чимове, тиня и пясък; 2.2. под водата; 2.3. да се разминат само два бобъра

3. *Бобърът е животно, което се отличава със строителен талант.*

4. *Така изграден, бентът, построен от бобрите, може да издържи.... водите на придошла река.*

5. Основният предмет на общуване е бобърът. В текста той е назован като: *бобърът, животно, бобрите* (повтаря се няколко пъти), *те, членовете на едно семейство, родителите, малките, всички, малки инженери*

7.3. б)

8. кост; шило; мълния; археолог; игла; заслон;
8.1. Човекът е изобретател, откакто се е появил.

Урочна статия

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се познава спецификата на урочната статия като научен текст. Да се осъзнае ролята на термините в научния текст.
- Да се извлича, подбира и синтезира информация от урочна статия за изпълнение на определена комуникативна задача.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (5. урок)

Началният текст е подходящ, за да се затвърдят и разширят знанията за научен текст. За да изпълнят рецептивната 1. зад., учениците трябва да си припомнят изученото за текста от 5. клас (ще го открият в първото изречение от текста). Те могат да се насочат към двата параграфа (Същност на научния текст; Езикови особености на научния текст), за да открият новата информация. Това ще ги улесни и при определяне на подтемите в текста при изпълнение на 2. зад. С 3. зад. се въвежда новото понятие *термин*, което веднъж е изяснено в изходния текст и втори път е коментирано в рубриката „Важна информация”. Задача 4. е предвидена за работа по групи. Нейната цел е да се приложи наученото за термините към информацията по другите учебни предмети. Ще бъде полезно, ако се актуализират някои от термините, с които се работи в момента в училище. В урока има още един текст и рецептивни задачи към него. Вторият текст (с. 17) представя информация за разновидностите на текстовете в научното общуване. При извличане на информация от него шестокласниците сами ще стигнат до спецификата на урочната статия като научен текст (зад. 5, 6 и 7 В). Зад 8 изисква наученото за урочната статия да се приложи към първия текст, за да може при изпълнението на зад. 9, учениците да открият връзката между двата текста. Общата тема, до която те ще стигнат, е: текстовете в научното общуване. Това ново знание ще се затвърди в следващия урок (6. урок), който е предназначен за упражнение. В него е приложен алгоритъм (виж рубриката КАК на с. 19), чиято цел е да улесни ученика при ориентиране в съдържанието на урочната статия като текст.

Урок за упражнение (6. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. Тема: Географската карта. Подтемите са посочени чрез подзаглавията.
2. Новите понятия са отделени от другите думи чрез шрифта.
3. Планът се нуждае от редактиране.

4. Роля на илюстрациите – търси се връзка между информацията от вербален и от невербален източник.

5.1. Темите и подтемите в двата текста съвпадат. 5.2. Използват се едни и същи термини. 5.3. Текстът на урочната статия е по-разгърнат, с по-голям по обем. 5.4. В първия текст има повече примери и по-разгърнати обяснения – виж напр. написаното за мащаб.

Учебна тетрадка (3. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1. г)

2. б)

3. а) наречие; б) съюз; в) представка; г) сказуемо

4.1. Отговорът не е верен, защото това е пределната **безопасна** дълбочина за потапяне с акваланг. 4.2. Термините не се заменят със синоними, защото всеки има конкретно значение. В научния текст информацията се представя така, че да се възприема еднозначно и непротиворечиво. 4.3. самостоятелно; акваланга; съгъстен въздух; регулатор; 4.4. Регулаторът е необходим, за да изравнява разликата между налягането на водата отвън и на въздуха в белите дробове на водолаза. 4.5. В някои думи от текста има: обеззвучаване – **водолиз** (звукът *з* се чува като *с*); **каприз**, **наниз**, **подлез**, **прелез**; озвучаване – **сгъстен** (звукът *з* се чува като *з*, но *с-* е представка); **сбор**, **сбирка**, **сговор**, **сграда**, **сграбча**. Има правописни особености при думи като: **резервоар** (наставката е *-оар*) – **тро-тоар**, **мемоар**, **кулоари**; **специален** (групата *-иа-* се чува като *-ия-*) – **социален**, **инициатива**, **олимпиада** и др.

5.1. Информацията от текста е от областта на географията; Средиземно море е между Европа, Африка и Азия; Причината водата в Средиземно море да е по-солена е че: „*Поради високата температура на въздуха от морето се изпарява много вода*”; 5.2. Б)

7.1. Основен предмет на общуване в текста – Средиземно море; обикновено се повтаря името или то се замества с местоимение, например **средната му дълбочина**; веднъж е употребено и **морето**. 7.2. Термини, които се употребяват и в математиката – **площ**, **метър**, **километър**, **част**. 7.3. *Поради*; *това е една от причините*; 7.4. Картата има две основни функции – допълва и илюстрира информацията от текста.

8. 3 смислови части; 8.2. <

Особености на научното описание, повествование и разсъждение

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се различават научен текст описание, научен текст разсъждение, научен текст повествование.
- Да се търси, извлича, подбира и синтезира информация от научни текстове описания, повествования и разсъждения, включително от електронен носител, за изпълнение на определена комуникативна задача.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (7. урок)

Темата на урочната статия предполага рецептивна и езикова работа върху няколко текста. Текстовете в началото са художествено и научно описание на обща тема – розите. Първата задача поставя учениците в конкретна комуникативна ситуация и прави връзка с наученото за научния текст от предходните уроци. В същото време се открояват разликите между двата текста в съдържателен и в езиков план. Текстът в зад. 2 е научно повествование, а текстът в зад. 3 е научно разсъждение и дава възможност за осъществяване на междупредметни връзки с обучението по история. **3.2.** *Различните транскрипции трябва да се обяснят с обстоятелството, че в езика на прабългарите началният вокал на името се изговарял като нещо средно между а и е. в зависимост от това в едни случаи името е записано като Аспарух, в други – като Исперих, а в трети – Есперих.* **3.3.** Твърдението за строежа на текста е вярно.

За изпълнението на втората задача от предложенията за домашна работа е уместно да се дадат предварителни насоки за работа.

Урок за обобщение (8. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. Тук трябва да се обясни връзката между информацията от текста и от картата – тя може да се използва за ориентиране как се придвижва византийската войска.

2. Информацията в скобите има уточняваща роля. Тя улеснява възприемането на текста.

3. Името е българско по произход. Трябва да се докаже, като се използва цитатът в първия абзац.

4. Аргументите, че Византия изпитва респект са: числеността на армията; самият император води войската.

5. Има само предположения за причината – болест или готвен преврат в Константинопол.

6. Напр. *хронист, император, сухоземна и морска операция* и др.

9. Местата са: *Онглос, Днепър, Днестър, Истър, Източната Римска империя*; времето е: *70-те го-*

дини на VII век. Тук трябва да се коментират някои правописни особености (напр. за изписването на числителните редни), като се обсъди даденото правописно правило.

10. Груповата работа за трансформиране на части от текста се предлага, тъй като той е по-голям и може да се раздели на абзаци.

11. *Онглос, Днепър, Днестър, Истър, Източната Римска империя, Тракия, Константин Погонат, Никифор Изповедник, Аспарух и др.* Да се обърне внимание на правописа на съставните собствени имена.

12.1. *Как точно са се развили събитията, днес е трудно да разберем, защото византийските извори са неясни или просто скриват истинската причина за едно от най-тежките поражения, нанесени на ромейската войска.* **12.2.** хронистите; **12.3.** на хрониста Никифор Изповедник за Онгъла. **12.4.** Цитирайки чужди мнения, авторът се опитва да представи пълно и обективно информацията по избраната тема (вж. четвърти абзац).

13. Чрез това изречение авторът се опитва да приобщи читателя към съобщаваната научна информация. Такава роля имат и формите за 1 л., мн.ч., т.е. *ние заедно да се върнем...* (Добре е да се припомни и ролята на информацията в скобите.)

Учебна тетрадка (4. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1.1. б)

1.2. ландшафт м., само ед. Вид на земната повърхност, общ вид на местност.

2.2. г)

3. *По численост тези животни са на второ място в саваната след антилопите гну.* (Твърдението не е вярно.)

4. *На езика на масаите името означава „равнина без граници“.* (В четвъртото изречение от първия абзац.)

6. **Окраска 1.** Багра, шарка, цвят. **2.** Нюанс, оттенък в значението на дума; (*Окраска* – същ. име, ж.р., ед. ч., нечл). **Украса 1.** Само ед. Сбор от предмети (произведения на изкуството, фигури, гирлянди и др.), които са предназначени да придадат красота или тържественост в помещение, на улица.

2. Предмет, който придава красота. **3.** Украсяване. (*украса* – същ. име, ж.р., ед.ч., нечл.). Добре е да се обърне внимание на правописа на двете думи.

8.1. Подтемата е: Окраската при зебрите. **8.2.** разсъждение; **8.3.** черни на бели райета (позоваване на второто изречение от последния абзац).

9. *Окраската при зебрите е абсолютно индивидуална, като отпечатъците на пръстите при хората.*

10.1. Примерен план: 1. Какво е Серенгети? 2. Кои са най-многобройните обитатели на Серенгети? 3. Какво представлява окраската при зебрите?

Показателно местоимение

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознава показателното местоимение и да се определят граматичните му признаци.
- Да се използват показателните местоимения като заместващи и свързващи думи в свой текст.
- Да се усъвършенстват рецептивните и репродуктивните умения чрез извличане и обработване на информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (9. урок)

Първите три въпроса изискват осмисляне на текста чрез извличане на подходяща информация от него – свободен/индивидуален коментар. Затова е подходящо при този тип рецептивни задачи учителят да даде възможност за изява на повече ученици. Очакваните отговори са: на 1. зад. – Според информацията от текста шестокласничката се интересува най-много от музика. Изреченията, които могат да се цитират, за да докажат това (вж. 2. зад.), са: „*Какво мога да направя, като на едно място е събрана толкова музика! Как да избира измежду такава наслада за ухото – този диск или пък онази колекция!*”. Третата задача (за тълкуване на израза „*ръката ми се превръща в замръзнала показалка*”) се отнася към рецептивните, но има пряко отношение към обогатяване на лексикалната култура на учениците, защото развива уменията им да се ориентират в преносната употреба на думите/изразите.

Зад. 4 прави преход към новите видове местоимения, които ще се изучават в 6. клас. Може да се изпълни устно чрез беседа, с работа на дъската или писмено, самостоятелно (с посочено време за работа). Рубриката „Припомняне на изученото“ също подпомага работата в час.

Задачите са ранжирани от такива с ниска степен на трудност – 5, 6, 9, 11, 13, към по-висока степен на трудност – 8, 10, 12. Някои от задачите са подходящи за работа по групи или за работа на подзадачи от конкретни ученици, посочени от учителя.

Отговори на лингвистичните задачи

5. *тази, това, такъв, толкова, такава, този, онази*

6. *този* – за близки предмети, м.р., ед.ч.; *тази* (ж.р.), т.е. менят се по род; *такъв, такава* и пр.

7. *този, тази, онзи, толкова*; 7.1. Местоименията са правилно употребени. 7.2. С жест се придружават *този, тази, онзи*.

8. *този, онази, тези, онези, толкова-тази, такава*

9. този адрес, тази улица, този номер, онзи магазин

10. *толкова* (близо); местоимението замества *съвсем*

11. *този* (м.р., ед.ч.), *тази* (ж.р., ед.ч.), *този* (ср.р., ед.ч.), *онзи* (ж.р., ед.ч.), *толкова* (няма род)

12. Искам онази рокля...; Не този, а онзи човек...; ... получавала толкова много...

13. В първото изречение – близки предмети, а във второто – далечни.

Сам вкъщи

Очаква се кратко тълкуване на пословиците (може по избор) и характеристика на показателните местоимения в тях.

Урок за упражнение (10. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. Целта на общуване е покупка на телефон. Участниците са младеж и продавачка, които не се познават. Място на общуване – магазин. Речевият етикет не се спазва от продавачката.

2. При разиграване на диалога по роли е уместно да се посочва с ръка, да се уточнява посоката (ляво/дясно), височината, на която е желаният телефон и пр.

3. Да се потърсят конкретни примери от текста (*Обяснявай по-ясно... Казваш този, а сочиш най-отдалечения*).

4. лични – *ми, го, те*; възвр. личн – *се*; показателни – *този, она, толкова, такава*

5. *този*

6. *този* – за близки предмети, м.р., ед.ч. Аналогично се представят другите.

7. Всички форми се пишат с *a*.

8. *този, онази, тези, онези, толкова – тази, такава*

9.1. *харно, веч, червяк, низък*; 9.2. *таз, онез, тоя, тоз, туй* ... (използвани са за запазване на ритма, на римата)

10.1. Научен текст – термини; 10.2. *тая* и *толкоз* са неправилно и неуместно употребени (това са разговорни форми; създават неяснота).

11. *..онзи* предмет там; *този* прибор пред ...

Сам вкъщи

1. и 2.

Очаква се кратко описание на изобразените на снимката лица, при което се налага употреба на показателни местоимения.

Учебна тетрадка (5. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1.1. информативна; запознаване с проекти на униформи; учител/директор – ученици; училище; официално общуване

1.2. Посочване, поглеждане в дадена посока, завъртане и др.

1.3. Общуването е пряко, обектите са пред участниците.

2. Подлог или определение.

3. *тази, този, онзи, такава, онази, толкова, тези, такива* (род, число)

4. Изреченията са възклицателни; *толкова* засилва ефекта; *такива* – към *красиви* (в пряко общуване е уместно да се пропускат повтарящи се думи).

5. За домашна работа; може да бъде и тема за беседа.

Въпросително местоимение

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознава въпросителното местоимение и да се определят граматичните му признаци
- Да се използват правилно формите на въпросителното местоимение.
- Да се усъвършенстват рецептивните и репродуктивните умения чрез извличане и обработване на информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (11. урок)

Първите три въпроса насочват към осмисляне на текста и извличане на подходяща информация от него. Особено подходящо е при изпълнението на 3. задача да се даде възможност за изява на повече ученици. Освен това биха могли да се подтикнат учениците да разкажат повече за такъв тип фестивали, ако са присъствали или са били участници – напр. от съответните градове, за които се говори в текста.

Задача 4 прави преход към новите знания – въпросителните местоимения, като активизира знания и умения, свързани с т.нар. *реторични въпроси*. Това понятие може да е познато от часовете по литература, но в противния случай учителят ще прецени дали да го въведе или да го изясни.

Задача 5 е с ниска степен на трудност и учениците не биха се затруднили да посочат първото изречение от третия абзац и въпросителното местоимение *кои*, а при изпълнение на зад. 6. е целесъобразно да се работи с помощта на Приложението. Не е задължително учениците да наизустяват и да разпознават видовете въпросителни местоимения. Те са въведени в Приложението за улеснение.

Задача 7 и 8 обработват правописните и правогорни умения, свързани с често допускани грешки при окончанията за ед.ч., м.р. и за мн.ч., както и употребата на *кой/кого/кому*. Възможно е изпълнението им да се подпомага от правилото, както и от алгоритъма. Затова не е необходимо да се употребява понятието *падеж*. Задача 9 подготвя за пунктуационните особености при употребата на въпросителни местоимения като свързващи думи в сложно съставно изречение. Важно е да се обърне внимание на това, че са употребени три въпросителни местоимения, а пунктуационните правила са изяснени влясно на задачата в рубриката „Езиково правило“. Практическите задачи за пунктуация в тези случаи ще са акцент в уроците за упражнение и за обобщение.

Урок за упражнение (12. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. Тук се актуализират знания от 5. клас.
2. Горната запетая замества пропуснатата буква (вж. рубриката „Речник“).

3. При две въпросителни и две показателни местоимения.

4. *какви, какво, това, тези*

5. Напр. *какви* – въпрос., мн.ч.; *тези* – показ., мн.ч.; *твоя* – притеж., ж.р., ед.ч.; *го* – лично, м.р., ед.ч.; *какво* – въпрос., ср.р., ед.ч.; *това* – показ.; *какъв* – въпрос., м.р., ед.ч.

6. неодобрение (Репликите на този участник са показателни.)

7. а)

8. в)

9. Напр. *Посочих вярно на картата **коя** е тази планина. **коя*** – въпрос. мест., ж.р., ед.ч. **9.4.** Когато съюзната дума е въпросително местоимение, тя не изисква запетая. (Правилото на с. 25)

10. *Какъв филм да гледаме? Какъв интересен филм! Спорим какъв филм да гледаме довечера* (*спорим* – глаголното окончание за 1 л., мн.ч., 2 ср., е -м, а не -ме).

11. *кой панталон* – един от многото, *какъв* – цвят, материя, модел; *какво вика* – т.е. не се разбира, не е ясно, *кого вика* – някого (човек)

12. *учебника, герои, знака* (Правилото е влясно на страницата.)

13. *кои/какви; какви/колко; на кого; кои/колко* (Не се пише запетая – вж. 9.4.)

14. *Кой – всеки, всички* (Няма да е отрицателна глаголна форма.)

Сам въщи: Редактиран текст: *За кого е това писмо? Задавахме си този въпрос, но не намирахме отговора му. Кого ли не питахме? Какво ли не направихме, за да намерим получателя му? Без успех се оказаха опитите ни. А градчето ни малко, всички се познаваме.*

Учебна тетрадка (6. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1.1. *На кое място да отидат децата? Какво да им се случи? И пр.*

1.2. Изреченията от 1.1. са въпросителни.

2. Във въпросителните изречения има въпросителни местоимения (Изискват се конкретни отговори и затова са употребени въпросителни местоимения).

3. *се* – възвр. лич.; *вие* – лич.; *кое* – въпр.; *какво* – въпр.; *им* – лич.; *какви* – въпр.; *колко* – въпр.; *кого* – въпр.; *какво* – въпр. (Грамматическите признаци може да се попълват и с помощта на таблицата в приложението.)

4. Защото насочват към предмети и към лица; (*от*) *кого* – замества се с *него*

5. Предполага различни индивидуални варианти. Осъществява междупредметна връзка с ИКТ. (Целесъобразно е да се провери изпълнението на повече ученици, като се обърне внимание и на оформянето като имейл.)

Относително местоимение

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознава относителното местоимение и да определят граматичните му признаци.
- Относителните местоимения да се използват в свой текст като заместващи и свързващи думи.
- Да се усъвършенстват рецептивните и репродуктивните умения чрез извличане и обработване на информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (13. урок)

Първите два въпроса изискват осмисляне на текста чрез извличане на подходяща информация от него – на базата на второто и на последното изречение от текста. Зад. 3 и 4 осъществяват вътрешнопредметна връзка и акцентират на връзката: вид на текста – езикови явления (като термини, сложни съставни изречения, разсъждения, аргументи и др.).

Зад. 6 и 7 са с по-ниска степен на трудност и е добре да се изпълнят след коментар на модела за анализ, с помощта на таблицата и на „Важна информация“.

Следващите задачи са подходящи за работа по групи или за работа на подзадачи от конкретни ученици, посочени от учителя. Те насочват към изграждане на умения за употреба на правилните форми на относителните местоимения и за пунктуация при този вид местоимения (като свързващи думи в сложни съставни изречения). Правилата в урочната статия подпомагат работата на учениците. Необходимо е да се акцентира върху изграждане на умения за правилна употреба на падежните форми – отново чрез установяване на службата в изречението, а не чрез използване на падеж. Посоченият алгоритъм се повтаря за всички видове местоимения, при които има различни форми за м.р., ед.ч. (за лица). Важно е също така и изграждането на умения за правилна употреба на формите (при всички видове местоимения) за м.р., ед.ч. и мн.ч. (разликата в окончанията *й – и*), както и за преодоляване на често допускани правоговорни грешки във формата *чието*, а НЕ *чийото*. Затова правилото ще се повтаря и за останилите видове местоимения, при които съществува възможност за грешки от този тип.

Домашната работа предполага създаване на кратък отговор на житейски въпрос, като правилната форма е *На кого...* Трябва да се изпълнят и езикови подзадачи по темата за относителни местоимения.

Урок за упражнение (14. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. Той рисува портрети, икони (вторият абзац на текста)

2. Русия (контекстът – *руския академизъм*.)

3. Напр. *красив, фин, великолепен, изтънчен*

4. сложни съставни и едно просто изречение (Второ, трето, четвърто изр.)

5. *който* – м.р., ед.ч., *чиито* – мн.ч., *колкото* – за количество (съюзни думи са, пише се запетая пред тях)

6. *който-който; чиито – чийто* (Следващата задача подпомага правилния отговор.)

7. *който – художник; чиито – портрети; толкова – колкото*

8. в) Думата, с която се съгласува – *успехи*

9. а)

10. II изр. – *който*; III – *чиито*; IV – *толкова – колкото*

11.1. ... клони, които...; ... това, **за** което...;

11.2. Целесъобразно е да не се пренебрегват тази подзадача, тъй като учениците трябва да осмислят езика като система – значение на думите, смисъл на текста, граматични характеристики и т.н. Тълкуването може да се осъществи в беседа или с писмено изпълнение за посочено време за работа, след което се коментират отговорите на отделни ученици. 11.3. *каквито – такъв; който; което*; 11.4. Използвани са и лични, притеж., показ., възвр. лични мест. 11.5. В първата пословица.

12. *моя, който, те, той, комуто, те; комуто – на когото* (*Комуто* – остаряла форма; за краткост, за ритъма.

Сам въкщи:

1. Редактиран текст: *По задължение трябва да прочета една такава дебела книга, каквато никога не съм чел. Даже не искам да започвам. Брат ми, който е по-голям от мен и когото уважавам, ми каза, че цяло да ми стане толкова интересно, че няма да мога да се откъсна от книгата.*

2. Може да се изпълнява по желание или от посочени от учителя ученици.

Учебна тетрадка (7. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1.1. Получават и купуват книги, списания; *се намираха...* (Второ, трето, четвърто изречение)

1.2. Кратък отговор за нестихващия интерес, за любопитството и ученолюбието.

1.3. варджия; гаси вар (Последното изречение насочва към речниковото значение; възможно е до значението на думата да се достигне и посредством морфеман анализ, защото коренът е *вар*-)

2.3 (в) *която – къща; който – съчинения, книги; каквото – (всичко); който – баща ми* (съюзни думи; запетая; грешки пури *който, който*)

4. Може да остане за домашна работа.

Отрицателно, неопределително и обобщително местоимение

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознават трите вида местоимения и да се определят граматичните им признаци.
- Да се използват правилно формите им.
- Да се усъвършенстват рецептивните и репродуктивните умения на учениците чрез извличане и обработване на информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Уроци за нови знания

А. Отрицателно местоимение (15. урок)

Текстът в тази урочна статия е откъс от ученическо съчинение и първите задачи насочват към спокойствието, тишината, усамотението през есента на морето, като отрицателните местоимения допринасят за тези внушения.

Задачите изискват работа с таблицата в приложението, с допълнителните рубрики, за да се акцентира, че този вид местоимения може да се употребяват и самостоятелно – в тези случаи важат правилата за падежните форми при местоименията за лица в м.р. Разбира се, приоритетни са задачите за развиване на умения за правилна употреба на тези форми и за правопис на формите в м.р., ед.ч. – зад. 9, 10, 11, 12. Подзадачите на 13. задача тренират езиковия усет и уменията за уместна употреба на фразеологични словосъчетания, в които участват местоимения, а зад. 14 е за конструиране и предполага проверка на повече ученически варианти.

Домашната работа предполага редактиране на правописни и пунктуационни грешки, които не са свързани само с местоимения.

Б. Неопределително местоимение (16. урок)

Текстът в тази урочна статия е с хумористичен ефект, а първите три задачи са рецептивни. Зад. 4 предлага алгоритъм за анализ на изречение с използвано неопределително местоимение и трябва да се работи заедно с рубриката „Важна информация”, а правилото за откриване на този вид местоимение подпомага изпълнението на всички задачи.

Задача 8, 9, 10 изграждат и усъвършенстват умения за правилна употреба и правопис на формите на неопределителните местоимения, а правилата вдясно на страницата са в помощ на работата.

Домашната работа предполага варианти при употребата на неопределителни местоимения, които е желателно да се коментират мотивирано.

В. Обобщително местоимение (17. урок)

Текстът в тази урочна статия е от т.нар. прекъснати текстове, защото се състои от три члена на Закона за предучилищното и училищното образование. Възможно е да се покаже чрез мултимедия целият закон, за да придобият учениците предста-

ва за един нормативен документ, без да се коментира структурата му в подробности. Първите три въпроса предполагат фронтална беседа, при която е необходимо да се обърне по-сериозно внимание на тълкуването на израза от текста *позитивен организационен климат*.

Уместно е преди или по време на работата по зад. 6 да се припомнят правилата за променливо я, за окончателността в ед.ч., м.р. и за мн.ч. Текстът в рубриката „Важна информация” също е ориентир в работата.

Задача 7 по същество е тестова задача, но тъй като има тренировъчен характер и изисква разпознаване на видовете местоимения, добре би било да се коментира видът на всички местоимения, за да се мотивира верният отговор в).

Изпълнението на 8. задача с подзадачите всъщност представя алгоритъм за правилната употреба на формите *всеки – всекиго* и подготовка за 9. задача, която упражнява тези умения. Зад. 11 е уместно да се отработи с използване на информацията в правилото.

За изпълнението на дом. работа е уместно да се дадат предварителни насоки за вида на текста, който предстои да създадат учениците – напр. разсъждение или разказ по преживяно/по въображение.

Уроци за упражнение и обобщение

(отговори на задачите)

А. Отрицателни, неопределителни и обобщителни местоимения (18. урок)

1. Защото брат му нарушава забраната да влиза в стаята на шестокласника.

2. Да, допуска много правописни грешки.

3., 4., 5., 6. На всички къщи казах да не ме безпокой никой. Даже написах бележка на вратата в моята стая: „Никой и по никакъв повод да не чука и да се опитва да влезе. Никакъв глас да не чувам да ме вика. Уча за контролно!“ И познай какво се случи. Брат ми не бил никой и затова два пъти дойде да сподели нещо многооооо важно, ама това е важно за него. За мен пък са някакви глупости. Убедих се, че за някои хора правилата не важат.

7. ... на никого...; *колкото, когото* – относит. мест., *никого* – отрицат. мест.

8. Първо, второ, четвърто изр.; 8.1. *никой* – за лица, подлог; *нищо* – за предм., допълнение; *никого* – за лица, допълнение; 8.2. Употребени са още: показ., относит., обобщ., лични, въпрос., възвр. лич. мест.

9.1. ... скараха за нещо незначително.; ... стана лошо.; Без време щеше да пострада; ... беше неизвестен в ...; 9.2. Изразът *Брат ми не бил никой...* е синонимен на последното изречение.

10. Нечия външна намеса се оказа решаваща.

11. Предвижда груповата работа за търсене, извличане и обработване на информация от интернет.

Сам вкъщи

1. на някого; на кого

2. *някой* – неопр. мест., м.р., ед.ч.; *кой* – въпр. мест., м.р., ед.ч.; *всекиго* – обоб. ., м.р., ед.ч.; *всеки* – обоб. мест....; *си* – възвр. притеж. мест....; *всяка* – обоб. мест....; *на някого* – неопр. мест....

Б. Употреба на местоименията в текста (19. урок)

1. Напр. доверие, уважение, толерантност, обич

2. Напр. финалният диалог

5. *това, тя, нещо, си, ми/ми, се, който, я, нас, което, няколко, всеки, го, този, мои, твои, кой, колко*

6. (*по/из*) *който, (в) което* (пише се запетая пред предложението)

7. ... *тя* преживя внезапно пристигане на няколко клетки...

8. *този* (пеликан)

9. Напр. *няколко, всеки*

10.1. *Кой*; 10.2. Не – реторичен въпрос е.; 10.3. Напр. с *някой*

11. г)

12.1. *вм. това – тези* (неща)

Учебна тетрадка

(отговори на задачите)

А. Отрицателно местоимение (8. тема)

1. Малката дървена вила

2. Малката вила

3. *тъжна, самотна*

4. *никой, никого, никакви, никакво, нищо*; 4.1. *никой* – отрицат. мест., м.р., ед.ч.; 4.2. *ни+кой*

5. Нарушава се смисълът.

6. б)

7. *тя* (лично), *и* (прит.)

8. (*с*) *никого* – задава се въпрос *с кого*, а не – *с кой*.

Б. Неопределително местоимение (9. тема)

1.1. Кукувицата – предвестник на пролетта

1.2. *Песента на кукувицата; легенди за кукувицата*

2. *нейното, някоя, нечия, нещо, някого*; напр. *някоя* е определение.

3. *някоя* – за лица, ж.р., ед.ч.; пояснява думата *птица*

4. *Някакво чуждо куче се вмъкнало в двора и направо разорало градината. Опитвах се да си припомня чие може да бъде, но без успех. И реших да поразпитам съседите. Все някой ще го разпознае. Те имаха желание да помогнат, но не го разпознаха.* (Всяка редакция трябва да се мотивира, да се доказва правилността)

В. Обобщително местоимение (10. тема)

1.1. куче

1.2. б)

1.3. г)

1.4. *порода коли*

3. *което* – относит. мест.

4. *веки, всички, всяко*

Г. Отрицателни, неопределителни и обобщителни местоимения (11. тема)

1.1. То е общително, бързо се сприятелява, симпатично е на останалите, печели приятелство.
1.2. Обича да кара велосипед. 1.3. За да намери повече приятели.

2. *качвам се, мятam се*; 2.1. с конна езда; 2.2. Употребява се в разговорната реч, велосипедът е като коня.

3. *всеки* – определение; *всякакви* – определение., *с всички* – допълнение; *Някои* – подлог; *никое* – подлог; *никой* – подлог; *нечий* – определение.

4. *всеки* – обоб. мест., м.р., ед.ч.; *всякакви* – обоб. мест., мн.ч.; *всички* – обоб. мест., мн.ч.; *някои* – неопр. мест., мн.ч.; *никое* – отриц. мест., ср.р., ед.ч.; *никой* – отр. мест., м.р., ед.ч.; *нечий* – неопред. мест., м.р., ед.ч.;

5. ... от въпросителни местоимения...

6. а) *някакъв*; б) *никого*; в) *всеки*; г) *някого*; д) *всички*; е) *никой*

7. а) *всеки*; б) *всички*; в) *всеки*

8. в); ... *някои* въпроси; ... на *никого*; ... *всичкия*

Д. Употреба на местоименията в текста (12. тема)

1.1. Древните гърци са кондензирали роса чрез камъни.

1.2. Нашият организъм не може без вода, а при глобалното затопляне са необходими алтернативни източници.

2. Представя се научна информация; употребени са термини и терминологични словосъчетания (глобални климатични промени, кондензатори...), не се изразяват лични емоции; изреченията са съобщителни; основното глаголно време е сегашното време.

3. Тема: Осигуряване на питейна вода; Подтеми: 1. Технологията на древните гърци; 2. Съвременни технологии; 3. Значимост на процеса

5. в)

6. *които* – относително, *тази* – показателно, *всяка* – обобщително, *тях* – лично, *всеки* – обобщително, *онова* – показателно, *което* – относително, *някои* – неопределително, *тези* – показателно, *толкова* – показателно, *които* – относително

7. *ефективни кондензатори с ниска маса*

8. Относителните местоимения свързват проситите изречения в състава на сложното (пред тях се пише запетая).

9. *всЕки – всЯка, нЯкои, тЯх, тЕхни*

10. ... след себе си; ..., която започна...; ... се обърна към папагала, който отглеждаше от малък.

Звукови промени. променливо Я

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се осмисли новото понятие променливо Я, като се познават условията, при които Я се променя в Е или остава непроменено.
- Правилно да се изговарят и пишат думи с променливо Я.
- Да се редактират правоговорни и правописни грешки, като се тренира уменията за работа с правописен и правоговорен речник.
- Да се усъвършенстват рецептивните умения при работа с художествено описание.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания (20. урок)

Изходният художествен текст е кратък, но товарен с лексика, която звучи архаично за съвременния ученик, затова при обяснението ѝ, освен с позоваване на речника, могат да се използват и подходящи синоними.

Типовите задачи, използвани в урока, са: *рецептивни* (1. – 3.) и *лингвистични* (4. – 12.). *Рецептивните задачи* изискват работа с информация, която не се извлича директно от текста, а е резултат от съпоставка на съдържащите се сведения в него. Напр. отговорът на **1. въпрос** се крие в края на текста (Описана е лятна природна картина, вж. „пожълтяло поле“, „без сянка“, „опърлено корито“). Отговорите на следващите рецептивни въпроси са: **2. зад.** – преносно е употребена думата *горделиво*; **3.** Двата бряга се различават по цвета на листата *Лингвистичните задачи* предполагат: откриване на променливо Я в думите (**5. – 9. зад.**); доказване на наличието на променливо Я (**9.1., 9.2., 11., 2.** от „Сам вкъщи“) и насочване към диалектното деление на българските говори според ятовата гласна. Занимателната **12. зад.** (с картата на България и ятовата граница в нея) без да използва термини от диалектологията, разграничава западните от източните говори (има селище Бела в област Видин и Бяла – в област Варна).

Отговори на лингвистичните задачи

5. В термина *променливо* има променливо Я (дума за проверка – *промяна*). **5.2.** про-мен-лив-о

6. в)

7. г)

8. В *лятното* има променливо Я (*летният*).

9. Верният правопис е: *прясно мляко, пресни, всяко, всеки, летния, редки, явления*

10. Брегово – Видин; Брягово – Пловдив; Бело поле – Благоевград; Бяло поле – Ст. Загора; Дрен – Перник; Дрян – Ямбол

Сам вкъщи

1. Изисква се откриване на допълнителна информация за Родопите и сбитото ѝ преразказване. В преразказ на легенда се очаква употреба на променливо Я, затова трябва да се изпълни задачата за откриване на думи с променливо Я в собствения текст.

2. изгрявам – изгрев.

УРОК ЗА УПРАЖНЕНИЕ (21. УРОК)

Отговори на задачите за упражнение

1. „Той винаги се движеше с отмерени стъпки...“

2. „... изговаряше полека и ясно всеки дума...“

3. „На ядене не задирваше много...“

4. *видял, кряска, всякога, няма*

5. В *светец* има променливо Я (дума за проверка: *свят*).

6. *десен, пресен, тесен, бесен, чудесен / лесен, небесен, дървесен*

7. *рязах, сякох, пекох, облякох*; **7.2.** Вчера пекох щрудел. Облякох новата си униформа.

8. *сякъл – секли*

9. *чет-ял* (Я под ударение) – *четели* (Я пред мека сричка)

10. Светла, Снежана, Недялка

11. *провалям – проваляли*

12. *посяла – посели; цветя – цвят*

13. *всеки – всякой; променям – промяна*; Всяко дете се променя към добро.

14. Ударение (*хлебар, места, цветът, летовице*); вид на съгласната (*снежна, безбрежна, смешка, млечна*); вид на следващата гласна (*изгорели, железен, редки, репичка*).

15. Песента е от западния край (*Бяла съм бяла, юначе / цяла съм света огряла*)

16. Цели седмици валели снегове.

Сам вкъщи

2. хлеб-ар-нищ-а

3. ХЛЯБ И ХЛЕБНИ ИЗДЕЛИЯ.

Учебна тетрадка (13. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1. Кратък анекдот, обяснението на който се търси в решението на **1.1.** Местен е човек, който живее на дадено място. **1.2.** В *място* Я е под ударение, пред твърда гласна.

2. *всякога – всекиго* (Я е пред мека сричка), *сняг – снежинка* (Я е пред *ж*), *спряна – спрени* (Я е пред мека сричка), *бял – белота* (има промяна на ударението).

3. б)

4. *белобрад, хлебопекарна, ветропоказател, земер*

5. Сметките му излязоха криви; Смятам, че почвата е силно пясъчлива; Лягам си рано, но някакъв шум ми пречи да заспя.

6. Вървахме един до друг по една тясна уличка; Скрихме се на сянка под стряхата на една къща; Следваше голям рязък завой надясно.

8. *хляб, навярно, вярa*; **8.1.** *работим, вашите, тях, с вярa*

9. *летен, млечен, железен, сенчест, цветен*

10. *цветарски магазин, паяжина, пясъчен, ухвавам*

11. *местна кухня – кухня, свързана с някакво място; месна кухня – кухня, в която се готви с месо.*

Правоговор и правопис на думи от терминологичната лексика

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се изписват правилно думи от терминологичната лексика в зависимост от произхода им.
- Да се редактират свои и чужди грешки, свързани с правописа на думи, завършващи на *-ия, -иа, -ост* и др.

НАСОКИ ЗА РАБОТА ПО ТЕМАТА

Урок за нови знания (22. урок)

Изходният текст в рубриката „Аз чета“ е научнопопулярен, ненатоварен с непозната лексика и съобразен с изучаваното по история и цивилизации.

Рецептивните задачи не са трудни, защото насочват към търсене на информация, която тематично се открива лесно и е графично подчертана чрез абзациите. Трудността се крие в необходимостта тя да се осмисли и обобщи, за да се отговори на рецептивните въпроси. Така се стига до отговора на **1. въпрос** (Общото е, че в миналото са се спирали военни действия заради олимпиадите. Днес те са израз на „античния идеал за чест и благородна надпревара“.). Отговорите на останалите рецептивни задачи са: **2.** Зевс; **3.** Наричат се олимпиади (по името на областта Олимпия); **4.** Речниковото значение на термина *олимпиада* е „световни спортни игри“ (според контекста); „състезание, надпревара“.

Чрез *лингвистичните задачи* се практикува прилагането на правила за писане и изговор на термини, в които има съчетания *-ия, -ея, -иа, -еа; подвижно и непостоянно Ъ; наставки -ост* и др. под., защото с тези термини са свързани най-честите грешки не само в ученическата писмена практика. Задачите илюстрират поднесената теоретична информация като изискват: обяснение на правописа на термините (**5., 6., 9.**); правилно изписване (**7., 8., 11., 2.** от Сам вкъщи) и редактиране (**10., 13., 14.**). Занимателната задача в урока е **13.** (по някоя от думите се очаква учениците да открият, че на клавиатурата ѝ липсва буквата *p*).

Отговори на лингвистичните задачи

5. *олимпиада, вариант* (пишат се с А, защото са думи от чужд произход), *влияние, неприятелски* (български думи – пишат се с Я)

6. *материал, идеал, италиански индиански*

7. *линеал, милиард, авиатор, пиявица, гимназиален, редосеялка, официален, реакция, влияние*

8. *пиукам, приют, радиус*

9. Думи за проверка: *скоростИ, плътностИ, дразнимостИ; 9.1.* членуване – *скоростта...*; **9.2.** Такива термини се употребяват във физиката, математиката, икономиката и др.

10. Днес по телевизията съобщиха, че атмосферното налягане...; Трябва да се приложи по-голяма изтласкваща сила; за домашна работа по математика трябваше да изчислим обема на кълбо.

11. *полюс*; Тръгнаха към северния полюс.

12. *влажност, гордост, дързост, толерантност, плътност, сложност, античност*

13. Липсва *p*.

14. в) подлистник

15. г) повърхнина

16. *из-образ-ява-м*; гл., 1л., ед.ч., сег.вр., избиравам, 3 спр.

17. *герой*, защото думата е в ед. ч.; *тежестта*, защото думата е от ж.р., завършва на Т и се членува с –ТА.

Сам вкъщи

1. Очаква се да се напише текст описание на процес (трябва да се опишат правилата на любимия спорт), а след това да се изпълнят и лингвистичните задачи към него (да се обясни правописът на термините, които са използвали).

Учебна тетрадка (14. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1. Задачата изисква първо да се редактира и след това да се отговори на рецептивните въпроси. Редакция: *Глобусите и географските ... линии, ... меридиани. Те в действителност ...повърхност. ... градусна мрежа. ... повърхност. ... двата полюса... окръжност, ... са разположени... към полюсите ...*

1.1. Градусната мрежа се образува от пресичането на паралелите и меридианите. **1.2.** Паралелите са разположени от двете страни успоредно на Екватора.

2. *християнски, териториален, реакция, траектория; уравновесяване, обем, корозия; католицизъм, смисъл, замърсител, блясък, съхраняване*

3. *княже, витражи, развивам, ръбове, прави, кръгове*

4. а) преносно

5. *съвременни, свещени, писмени, военни, поклонничество*

6. *реакции, завои, функции, герои, истории*

7. б) непостоянно Ъ

8. а) няма постоянно Я

9. изпуснати са три букви: *извесТна, бедностТа, неграмотностТа*

10. *бягане, риби, усмивка, казуемо, тенис; 10.1.* бруст; **10.2.** стил в плуването; **10.3.** Състезателят плува бруст. **10.4.** физическо възпитание и спорт

11. *плавам* – придвижвам се с морско превозно средство; *плувам* – придвижвам се с плуване

12. Текстът трябва да е отговор на въпрос, т.е. в него се очаква да преобладава разсъждениято.

Минало страдателно причастие

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознава миналото страдателно причастие, да се образуват формите му и да се определят граматичните му признаци.
- Практически да се прилагат актуални за този вид причастие правописни правила (за отрицателната частица, за учтивите форми, за променливо Я, за членуване на имената от м.р., ед.ч. и пр.).
- Да се разбира смисълът на разговорен и научно-учебен текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (25. урок)

Изходният текст в рубриката „Аз чета“ е разговорен, свързан е с ежедневието на учениците и носи косвени възпитателни послания (за отговорността пред родителите, за необходимостта от грижа за бита и пр.). В урока не се отделя специално внимание към разчитане на съдържанието му, затова *рецептивните задачи* са само две (1. и 2.) – за обяснение на значението на израза *като за изложба* и за мотивиране на действията на героя.

Лингвистичните задачи в урока предполагат: характеризиране на речевата ситуация (3. зад.); откриване на миналото страдателно причастие (6., 11., 13.; 1. и 2. от „Сам вкъщи“); характеризиране на причастията (7., 8.); образуване на сегашно деятелно причастие (9., 12.) и редактиране (10. и 14.).

Отговори на лингвистичните задачи

5. *открит, а, о, и*; членува се
6. *притеснен, неподреден, забутан, мушнат, разхвърляните, почистена, подредена, смаян* (помощ от рубриката КАК)
7. *притеснен* – мин. стр. прич., м.р., ед.ч., нечл., образува се от гл. *притесних*;
8. *награденият* – мин. стр. прич., м.р., ед.ч., чл.
9. *трениран, вдигнат, воден*. Групата била водена от екскурзовод.
10. Пред струпания народ се изправи инженерът. Избраният от колектива нов директор на фирмата представи плана за работа.
11. *неподреден* (помощ от рубриката Езиково правило)
12. *разпилян, разпиляна-та, разпиляно-то; разпиления,-ят, разпилени* (променливото Я е пред мека сричка).
13. екипирана неподходящо; облечена, обута, подходящо, сложили ли сте. (помощ от рубриката Езиково правило)
14. ... обиден...; ... неподготвен за...

Сам вкъщи

1. Очаква се да извадят минали страдателни причастия от учебник по избор.
2. в)

УРОК ЗА УПРАЖНЕНИЕ (26. УРОК)

Отговори на задачите за упражнение

1. Когато двете групи действат с равни по големина сили.

2. Изменение на формата и размерите на тяло под въздействието на външни сили. „Очевидно е...въже-то се разпъва.“

3. Текстът е научен, защото представя научна информация за уравнилосените сили, има думи термини, съобщителни изречения, сегашно време.

4. *уравновесен* – мин. стр. прич., м.р., ед.ч., нечл.; *приложената; получената*; 4.1. *уравносея, приложана, получа*; 4.2. -ен

5. *употребените* – мин. стр. прич., мн.ч., чл.; образувани; употребя, образувам

6. г)

7. Измерената сила се оказва 250 г.

8. *спрян, спрения, спреният; спряна, спряната; спряно,спряното; спрени,спрениите.*

9. *рисуващ, рисувал, рисуван*

10. в)

11. ... в неполученото писмо.

12. *защитеният...;... откъснатият; ... пред уважавания; ... отстраненият...*

13. Госпожо, Вие ли сте определена за...

14. ...сте наговарен...; ... ще бъдете прибрана...; ...с ужас...

16. *обиден, обидна... – прил. имена; обиден, обидена... – мин. стр. прич.*; 16.1. Приличат си по звуков строеж, различават се като части на речта и по речниково значение; 16.2. Обиденият състезател каза обидни думи на организаторите.

Сам вкъщи

1. Ще проучат в сайта на училището за наказанията.
2. *изготвения* – м. стр. прич., м.р., ед.ч., чл.; *запознати* – м. стр. прич., мн.ч., нечл.

Учебна тетрадка (16.тема)

Отговори на задачите за упражнение

1.1. Вярвали, че трябва да живеят в хармония с природата. 1.2. Вярвали, че болестите са в резултат на магия или нарушени племенни обичаи, че шаманът има сили да ги излекува.

2. За таблицата: *предизвикано* – ср.р., ед.ч., нечл., предизвикам; *улавяни* – мн.ч., нечл., улавям; *убивани* – мн.ч., нечл., убивам; *донесени* – мн.ч., нечл., донеса; *унищожени* – мн.ч., нечл., унищожа.

3. *събух* – събут; *лекувам* – лекуван; *заразих* – заразен; *наруших* – нарушен.

4. ... незапознати с ...; Пациентът е неподготвен ...

5. За кръстословицата – хоризонтално: 1. *събран*, 2. *колело*, 3. *радиус*, 4. *изнесе*, 5. *трупан*; Има 4 мин. стр. прич. (*събран, скрит, носен, трупан*). Носен от вятъра, трупан от години, събраният боклук беше скрит от погледите ни.

6. *счупеното* – подлог, *носи* – сказуемо, *щастие* – допълнение.

7. Ще ни пишете ли шестици, щом сте удовлетворен от работата ни, господин Боянов? Обиден ли сте на нашата група?

8. *уважаван, обичан, ценен*

9. г)

10. Съставяне на кратък текст

Деепричастие

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознава деепричастието и да се разграничава от глагола.
- Да се образуват деепричастия и да се определя синтактичната им служба.
- Да се прилагат на практика актуални за деепричастието пунктуационни и правописни правила.
- Да се избягва претрупаната употреба на деепричастия и двусмислиците в речта.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (27. урок)

Изходният текст в рубриката „Аз чета“ предлага интересна информация за оцеляването след бедствие. Учениците могат да направят изводи за човешкото поведение по време на екстремни ситуации – нужни се воля, упоритост (въпреки неблагоприятните условия) и знание как да се реагира в подобни ситуации (напр. от текста става ясно, че от хипотермията човек се спасява с движение).

Рецептивните задачи (1. – 3.) насочват към осмисляне на условията, в които попадат двамата водачи. Въпросът в 1. зад. изисква допълнителна информация от областта на географията (за Северна Америка и суровите климатични условия на Аляска). Зад. 2 предполага позоваване на второто изречение от текста (*.. попадат в гъста мъгла и силен снеговалеж...*). В изпълнение на 3. зад. учениците трябва да направят устно описание на действие по дадена опора (схемата онагледява едновременните действия, които извършват ловните водачи).

Лингвистичните задачи са за: откриване и характеризане на деепричастието (4., 4.1., 4.2., 5., 7.); образуване (6., 8.) и редактиране (9., 10., 12., 13. и 2. от Сам въщи).

Отговори на лингвистичните задачи

5. обст. пояснение
6. треп-ер-я, треп-ер-е-йки; за-лит-а-м, за-лит-а-йки
7. Вж. обяснението в рубриката Основна информация.
8. плетейки, мислейки, вцепенявайки се
9. Вършителят не е един и същ (Докато отивах на училище, завала).
10. Плачейки, детето... ; ... край морето, говорейки по телефона.; Подскачайки на един крак, Мария... (помощ от Езиково правило)
11. *не знаейки* (помощ от Езиково правило)
12. в) недоглеждайки
13. Страхувайки се, ...; Обличайки палтото си, ...; ...на стола, успокоявайки го.

Сам въщи

1. Вниманието отново се насочва към способите за оцеляване, но проучени и преразказани от учениците. За да изпълнят задачата, може да се наложи да потърсят подобни случки в интернет, да гледат телевизионните предавания, посветени на оцеляването в екстремни условия.

2. Туристите потърсиха помощ, запалвайки сигнален огън.

УРОК ЗА УПРАЖНЕНИЕ (28. УРОК)

Отговори на задачите за упражнение

1. Дърводелец и неговият работодател
 2. Дърводелецът бил небрежен.
 3. Некачествена работа.
 4. Всеки сам отговаря за съдбата си.
 5. *работейки* – работя; *подавайки*; *упреквайки се*; *избирайки*
 6. ...като избира материали за нея... Деепричастието помага за компресиране на текста при сбитото преразказване.
 7. *строейки*; Строейки къщата, той не се стараел.
 8. Изреченията си приличат по смисъл; различават се по строеж: просто е изречението с деепричастие, а другото е сложно.
 9. *не знаейки* (НЕ е отделно от деепричастието; *недосещайки се* (това е деепричастие с представка *недо-*)
 10. из-скач-а-йки
 11. Благодарейки,...; ... строежа, поставяйки първия...; Актърът, вживявайки се...; ... якето си, оглеждайки се наоколо.
 12. Докато отсъствах...; ... закуската, вдигаща апетитна пара.; ...маймунката, скачаща от клон на клон.
 13. ...не мислейки ...; Недочаквайки края...; Не чувайки сигнала...
 - 14.1. в); 14.2. стоейки, имайки, ужилвайки, измервайки
 15. Защото деепричастието е неизменяема част.
- #### Сам въщи
1. Очаква се създаването на кратък текст за отговорността ни пред бъдещето.
 2. *поставяйки*, *пиейки*, *разхождайки се*
- ### УЧЕБНА ТЕТРАДКА (17. ТЕМА)
- #### Отговори на задачите за упражнение
- 1.1. б) прилепи; 1.2. *морето* – като парче метал; *совата* – с „жълти като сяр а очи“
 2. То побягна, скимтейки; Вещиците пристигнаха, летейки;
 3. *изпитвам*, *владя*, *гада*
 4. в) гайки
 5. Той напусна тренировката, не мислейки за последиците; Не очаквайки благодарности, продавачът направи странна физиономия; Зарадва се много, защото, недочувайки цената, реши, че покупката е изгодна.
 6. Бързайки за магазина, Борко забрави да заключи външната врата; Възрастната жена едва се качи в автобуса, залитайки, и потърси свободна седалка; Шофьорът, говорейки по телефона, извърши нарушение.
 7. Каруцарят подгони кучето, лаещо след каруцата. Майката прегърна дъщеричката си, плачеща за биберон. Стоян отвори кутията, стояща на рафта от вечерта.
 8. Съставяне на текст с информация от географията.

Минало неопределено време

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознават, образуват и характеризират формите на минало неопределено време.
- Да се употребява правилно и уместно минало неопределено време в речевата практика, като се прилагат актуални правописни и право-ворни правила.
- Да се извлече и обработва информация, за да се подготви презентация по даден проблем.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (31. урок)

Исходният текст е за представяне на ученик. Непознати думи няма.

Рецептивните задачи (2. – 4.) не са трудни. По-трудна е 2. зад, защото изисква допълнителна информация (за Аржентина). Зад. 3 се основава на последното изречение от първия абзац (*Майка ми ...*), а 4. зад. насочва към значението на *архитект*. Лингвистичните задачи са за: разпознаване (8., 9.); работа с граматическите характеристики на миналото неопределено време (7., 8.1., 2. от Сам въщи); уточняване на речниковото значение (5.); декомпозиране на текста на подтеми (1.).

Отговори на лингвистичните задачи

1. Три подтеми: живот в Аржентина; учебна подготовка, връщане в България.
2. В Америка; испански език; Буенос Айрес
3. За да работят.
4. б)
5. *археолог, архитект, артист, астроном*
6. Приличат си по смисъл, но се различават по глаголното време; 6.1. Изреченията са прости; 6.2. Сравнението между използваните части на речта мотивира въвеждането на новия термин.
7. Учила съм в американско училище.
- 7.1. Мени се по род.
- 7.2. Защото в състава му има минало деятелно причастие.
8. *са завършили, са проектирали, сме посещавали, съм учил, ходил съм, е постъпила, не съм живял*; 8.1. За морфологичния анализ има помощ в рубриката КАК.

9. в)

Сам въщи

1. Задачата тренира подготовката и представянето на презентации.
2. *съм получила* – гл., 1 л., ед.ч., ж.р., мин. неопр. вр.; *са учили* – гл., 3 л., мн.ч., мин. неопр. вр.

Урок за упражнение (33. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. Празникът се отбелязва през м. април, преди Великден.
2. Лазарките са момичета, които доскоро са играли с кукли.
3. Облечени са в невестенски премени, с гerdани от монети, а на главите им има цветя... 4. Суровите

яйца са символ на новия живот.

5. Обиколили са къщите и са пели песни; 5.1. *са обиколили* – не са обиколили; *изпели са* – не са изпели; 5.2. Спомагателният глагол няма строго определено място.

6. Основно глаголно време – сегашно; 6.1. Допълнително глаголно време – минало неопределено, бъдеще време; 6.2. *са натежали* – 3 л., мн.ч., мин. неопр. вр., натежа, 2 спр.; *са се показали* – ... 1 спр.; *са играли* – ...1 спр.

7. *са облекли, сложили са, са обиколили, изпели са, се е родил, е завършил, започнал е*; Промениливо Я има в *са облекли, изпели са* (пред мека сричка)

8. *са участвали, са се нагиздили*

9. *наблюдавал съм, не съм наблюдавал*

10. Задавали ли сте си въпроса...; Наблюдавали ли сте...

11. Тя е ходила на репетиции, ...; Ние сме се срещали няколко пъти, но...

12. Бабо, у вас не са ли идвали лазарки? Петре, не си ли виждал крокодил? Галя, ти не си ли ходила да плуваш през нощта?

13. Не съм си написал домашната работа. Не съм отговорил на всички въпроси от теста (минало неопр. вр.).

Сам въщи

1. Очаква се създаване на кратък текст за отговорността ни пред бъдещето.

2. *не съм участвала* – гл., 1 л., ед.ч., ж.р., мин. неопр. вр., участвам, 3 спр.; *съм решила* –... реша, 2 спр.; *да се включа* – гл., 1 л., ед. ч., сег. вр., се включа, 2 спр.; *ще съм* – гл., 1 л., ед. ч., бъд. вр. не се определя спрежение на спомагателния глагол.

Учебна тетрадка (20. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1...., защото *неопределено* е минало страд. прич. (пише се слято с НЕ).

2. преминах – *съм преминал*; пристигнаха – *са пристигнали*; посрещаме – *сме посрещали*

3.1. С причудливи, интересни скални форми, образувания; 3.2. *сме преминали* – гл., 1 л., мн.ч., мин. неопр. вр., премина, 1спр.; *са запазили* – гл., 3 л., мн.ч., мин. неопр. вр., запазя, 2 спр.; *е отнемала* – гл., 3 л., ед.ч., ж.р., мин. неопр., отнема, 1спр.; *е стигала* – гл., 3л. ... стигам, 3 спр.; 3.3. сегашно време; 3.4. представя се резултат от минали действия.

4. С мама сме напазарили, сготвили сме, подредили сме масата и само чакаме да се приберете. Спомагателният глагол не трябва да се изпуска!

5. Ти не си ходил в пещерата. Ти ходил ли си в пещерата?

6. 1. ... получава; 6.2. ... е получил; 6.3. Сестра ми е получила много хубави подаръци за рождения си ден.

7. Забравила съм да изключа ютията! Забравих да изключа ютията! 7.1. *забравила съм* – гл., 1 л., ед.ч., ж.р., мин. неопр. вр., забравя, 2 спр.; *забравих* – гл., 1 л., ед.ч., мин. св. вр., забравя, 2 спр.

8. *поръчал съм*; 8.1. мин. неопр. вр.; 8.2. *поръчах* – мин. св. вр.

Минало предварително време. Употреба

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознават, образуват и характеризират формите на минало предварително време.
- Да се употребява правилно и уместно минало предварително време в речевата практика, като се прилагат актуални правописни и правоговорни правила.
- Да се извлича и обработва информация от текст.
- Да се пресъздава сбито основната информация от художествен текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (34. урок)

Изходният текст е художествен – откъс от анималистичния разказ на Йовков „Вълкът“. Непознатите думи са предимно от остарялата лексика, затова вниманието трябва да се насочи към рубриката Речник.

Рецептивни са задачи 2., 3. и 4. Първата от тях изисква откриване на конкретна информация (от второто изречение в текста: „*Нейчо излезе от къра ... беше намерил кесията с парите*“). Зад. 3 предполага сбит преразказ на целия текст, а 4. зад. (тя е рецептивно-продуктивна) изисква създаване на текст по дадена опора (схема).

Лингвистичните задачи са за: разпознаване (5., 9.); образуване (7.); работа с граматичните характеристики на миналото предварително време (6., 8., 2. от Сам вкъщи); характеризиране на вида на текста (1.).

Отговори на лингвистичните задачи

5. Действието е приключило в минал момент; Подчертава се резултат от минало действие в сегашен момент; Подчертава се резултат от действието в минал момент.

6. Има същите граматични признаци като миналото неопределено време.

7. *бях писал, бях мислил, бях гледал.* Бях гледала този филм отдавна.

8. Пропуснат е ж. р.

9. *беше накарал, беше намерил, беше седял, беше поникнала, беше мислил, беше намерил, беше оздравяло* – гл., 3 л., ед.ч., ср.р., мин. предв. вр., оздравея, I спр.

Сам вкъщи

1. Изисква се сбито преразказване на целия разказ на Йовков.

2. б)

Урок за упражнение (36. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. Бен Гън е почернял, има светли очи, облечен е дрипаво, има кожен колан.

2. Изоставен е на самотен остров.

3. г)

4. Защото общуват непринудено в неофициална обстановка.

5. *си, попитах, отвърна, звучеше, съм, не съм говорил, забелязах, беше, се сториха, бяха изгорели, бяха почернели, изпъкнаха, бях виждал, бях представял, носеше, възкликнах, си претърпял, отвърна, изоставиха; 5.3. беше, изгорели, носеше, претърпял, почернял*

6. *беше станал, беше мислил* (изразяват упрек); *бях помолил* (напомняне)

7. Византийците бяха поели задължения към българската държава.

8. Има три глагола: *беше събудил, измил, закусил.*

9. Спомням си, че Вие не бяхте препоръчали тази книга. Вие ли си бяхте купили пъстърва оттука?

10. Госпожо, помнете ли, обещахте да ни разкажете за Златния век.

11. Има смислова разлика между изреченията: *да си бях взел* (мин. предв. вр. за изразяване на съжаление), а при *трябва да си взема* – сег. вр. (за подбуда); *оставих Ви* (мин. св. вр.), а в *бях Ви оставил* – мин. предв. вр. за учтиво напомняне; *е написал* (мин. неопр. вр. за констатиране на факт), а при *беше написал* – мин. предв. вр. за колебание, несигурност.

12. Тревога буди второто изречение – ако се каже *приготвил съм ти*, сигурно е, че ще има неприятна изненада.

Сам вкъщи

1. Изисква да се прочете по-голяма част от целия текст и да се преразкаже сбито.

2. *спомни* – гл., 3 л., ед.ч., мин. св. вр., спомня, 2 спр. *бяха учили* – гл., 3 л., мн. ч., мин. предв. вр., уча, 2 спр.

установи – гл., 3 л., ед. ч., мин. св. вр., установя, 2 спр.

беше забравил – 3 л., ед. ч., м. р., мин. предв. вр., забравя, 2 спр.

Учебна тетрадка (21. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1. *бях изграждал; бях летял; бях се спотайвал; бях се мил*

2. *рисувам, помисля*

3. ... *беше взела решение, беше купила билети и дори беше приготвила...*

4. Ти беше ли решил трета задача?

5. Те не бяха работили с новия компютър.

6. в)

7. б)

8. *не беше учил* – гл., 3 л., ед. ч., м. р., мин. предв. вр., уча, 2. спр.

9. Старчето е прозвище. 9.1. Обзема го желание *да пътува*. 9.2. Глаголите в минало предварително време означават действия, които са се извършили преди други минали действия.

10. В първото изречение минало предварително време е употребено за припомняне на нещо забравено. Във второто изречение – за действие, приключило в миналото, преди друг минал момент.

11. Госпожо, бяхте ни обещали да ни заведете на концерт.

Бъдеще време в миналото

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознават, образуват и характеризират формите на бъдеще време в миналото.
- Да се използва целесъобразно бъдеще време в миналото и правилно да се съвместява с глаголи от други глаголни времена.
- Да се извлича и обработва информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (37. урок)

Рецептивните задачи са ограничени (1. и 2. зад.), като първата изисква откриване на конкретна информация в текста (*Ами ако всичко се срутеше ...*), а втората – изясняване на речниковото значение на фразеологично съчетание.

Лингвистичните задачи са за: разпознаване (5., 8., 9., 11); образуване (5.1., 6., 7., 9.1.); анализ (4., 5.2., 2. от Сам вкъщи); употреба (3.); съставяне на изречения (6.1., 6.2., 9.2.)

Отговори на лингвистичните задачи

3. Изразяват силни чувства.

4. *се заклеци* – гл., 3 л., ед.ч., сег. вр., се заклеся, 2 спр.; *не водеше* – гл., 3 л., ед.ч., мин. несв. вр., водя, 2 спр.

5. *щяха да попаднат, щеше да угасне, щяха да се задушат*; 5.2. *щяха да попаднат* – 3 л., мн.ч., бѣд. вр. в мин., попадна, 1 спр.; *щеше да угасне* – гл., 3 л., ед.ч., бѣд. вр. в мин., угасна, 1 спр.; *щяха да се задушат* – гл., 3 л., мн.ч., бѣд. вр. в мин., задуша, 2 спр.

6. *щях да проверявам, щях да купя, щях да ходя*; 6.1. Щях да ходя на екскурзия, но се отказах. 6.2. Нямах (не щях) да ходя на екскурзия.

8. Три глагола: *щяха да се спасят, да излязат, да разкажат*.

9. *светеше* – гл., 3 л., ед.ч., мин. несв. вр., светя, 2 спр.; *има* – гл., 3 л., ед.ч., сег. вр., имам, 3 спр.; *прогони* – гл., 3 л., ед.ч., мин. св. вр., прогоня, 2 спр.; 9.1. *щеше да свети, нямаше да свети; щеше да има, нямаше да има; щеше да прогони, нямаше да прогони*. 9.2. Фенерът щеше да свети в двора цяла нощ. Тази нощ нямаше да има луна.

10. Ако се ударя.

11. В третото изречение.

Сам вкъщи

1. Очаква се отговор на житейски въпрос.

2. *щяха да изкачат* – гл., 3 л., мн.ч., бъдеще време в миналото, изкача, 2 спр.; *щеше да пропуснеш, нямаше да дойдеш* – гл., 3 л., ед.ч., бъдеще време в миналото, пропусна/дойда, 1 спр.; *не беше дошъл, не бях настоял* – гл., 3 л., ед.ч., мин. предв. вр., дойда/настоя, 1/2 спр.

Урок за упражнение (39. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. Защото Сали Яшар прави колелета, които пеят.

2. В изработката на колелетата.

3. Сали Яшар знае, че любовта е над всичко.

4.1. „С тази каруца щеше да се връща...“ 4.2. *щеше да се връща, щеше да чака* – гл., 3 л., ед.ч., бѣд. вр. в мин., връщам/чакам, 3 спр.

5. Преобладава мин. несв. време, защото има описание. 5.1. бѣд. вр. в миналото и сегашно. 5.2. *щеше да издава, щяха да пеят, щеше да се връща, щеше да чака*.

6. Ако бях на село, щях да се повозя на каруца.

7. Ако имах време, щях да уча повече. *Щях да уча* – бѣд. вр. в мин.

8. б)

9. Те щяха да се повозят на каруцата, да си направят снимки и да се приберат вкъщи.

10. Ако родителите ѝ разрешат. 10.1. Изречението е сложно. 10.2. *щеше да дойде* – гл., 3 л., ед.ч., бѣд. вр. в мин., дойда, 1 спр.; *бяха разрешили* – гл., 3 л., мн.ч., бѣд. вр. в мин., разреша, 2 спр.

11. *щеше да изработи, щях да се возя* – има някакво условие

12. Първото изречение

13. Преди да се прибера, щях да отида до Ваня; Щеше да ми напомниш нещо; Ако имах време, щях да дойда у вас.

14. *да не вървим* – сегашно, *не исках* – мин. несв., *нямаше да се изгубим и да се изложим* – бѣд. вр. в миналото

Сам вкъщи

1. Очаква се презентация за фестивала на носията в Жеравна.

2. Щяхте да си забравите чантата на седалката. (използва се учтива форма)

Учебна тетрадка (22. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1.1. Диалогът е между леля и племенница.

1.2. Темата е „Неочаквано гостуване“.

1.3. Лелята съжалява, че не се е подготвила добре.

1.4. Диалогът е неофициален, устен.

2. *нямаше да изляза, щях да остана, да приготвя, щях да се обадя, не щях да те притеснявам, щеше да чакаш, щях да се прибера*

3. *нямаше да остана, нямаше да приготвя, нямаше да се обадя, не щеше да ме чакаш, нямаше да се прибера*

4. За да представят действия, които са предстоящи спрямо други минали действия.

5. Ти щеше да участваш...

6. Щях да се ...; Щях да си поръчам ...; Щях да отида на ...

7. *събуждане, напомняне, предупреждение*

8. Ти нямаше да дойдеш. Ти щеше ли да дойдеш?; Нямаше да се чувствам добре. Щях ли да се чувствам добре?; Нямаше да позволите да закъснея. Щяхте ли да позволите да закъснея?

9. Очаква се съставяне на текст по дадено начало.

Съюз, междуметие и частица

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознават трите вида неизменяеми части на речта.
- Да се откриват и разграничават в прости и сложни изречения.
- Да се осмислят функцията, правописните и пунктуационните им особености.
- Да се усъвършенстват рецептивните и репродуктивните умения на учениците чрез извличане и обработване на информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Уроци за нови знания

А. Съюз (43. урок)

За *изходен текст* е използвана баснята на „Бухал и магаре“ (тя не се изучава по литература, а има подходящо за учениците послание – неуспехът идва, когато възможност и желание разминават).

Рецептивните задачи (1. – 4.) насочват към осмисляне на условията, в които попадат героите. Въпросът в 1. зад. изисква преразказ на информацията от първия абзац (Магарето има нужда от водач, а бухалът вижда през нощта.). Останалите рецептивни задачи предполагат интерпретация. В изпълнение на зад. 2 трябва да отговорят на литературен въпрос; при 3 зад. чрез тестова задача откриват вярното определение за бухала (самонадеян); в 4. зад. се насочват към поуката (Не се доверявай сляпо на самонадеяните хора).

Лингвистичните задачи са за: откриване (4., 7.); редактиране (6.3., 8., 9., 10.); употреба (6.1.).

Отговори на лингвистичните задачи

6. или пролет, или лято; нито голям, нито добър; обут и облечен; едно и две ...; 6.1. Този човек е нито голям, нито добър. 6.2. Свързват съществителни, прилагателни, причастия, числителни, глаголи, наречия, местоимения. 6.3. Съюзите не променят формата си.

7. но, а, и, ни-ни, за да; 7.1. Свързват словосъчетания, прости изречения, изречения в текста. 7.2. пунктуация – има запетая пред *но*, *а*, и *второто –ни*.

8. нито червен, нито розов; и не успяло; въпреки че се развиделяваше, ту бурно, ту спокойно; но не се възгордя

9. ..., а дадох...; ... и получих...; ... и се славел...

10. г)

Сам въщи

1. Очаква се трансфмиращ преразказ от името на бухала

2. и, да, и, а; 2.1. пред А – запетая; 2.2. думата съюз има омоним.

Б. Междуметие (44. урок)

Изходните текстове са два (приказка за колиброто е слона и таблица със статистически данни за тези животни). Първо се проверява осмислянето на

приказката като хумористичен текст (1. и 2. зад.), а след това вниманието се съсредоточава върху таблицата (има и математическа задача (4.), решението на която доказва несъстоятелността на претенциите на колиброто). Зад 5 предлага описание на значението на думата *хобот*, но представено чрез текста.

Лингвистичните задачи са за: откриване (4., 7.); характеризиране на езикови явления (6., 7., 8., 12.); редактиране (9., 11.); употреба (6.1., 10.).

Отговори на лингвистичните задачи

6. *Ах, майчице, ти не знаеш какво страшно нещо мина оттук!* – възклицателно, с удивителен знак.

6.1. За да изрази силно чувство. 6.2. ах – въвежда се новото понятие.

7. Възхищение

8. *ох*; отделя се със запетая.

9. *Ох, как ме заболя!* *Ох*, едва изтрайвам. *Ох*, че хубаво!

10. *ух*: когато се отделя с удивителен знак, се изразява по-силно чувство.

11. *цигъбъбъбър, пльос, ах*

12. *Ах и олеле* са за емоции, останалите са звуко-подражателни думи.

13. *Ку-ку, мяу, кукуригу, дзън*

Сам въщи

1. Очаква се съставяне на научно описание на колибри или на слон, съдържащо допълнителни сведения за тях.

2. *Ох, заболя ме!* *Ах*, толкова се радвам

В. Частица (45. урок)

Изходният художествен текст е от романа за деца на Туве Янсон. Подбран е откъс, от който не-принудено се получава информация, свързана с театралното изкуство. Целта е постепенно да се обогатява общата култура на учениците, както и да се насища речникът им с термини (реквизит, рампа и др.), използвани не само сред театроведите.

Отговори на рецептивните задачи (1. – 4.)

1. Ема разказва за представлението на „Клеопатра“.

2. Името Клеопатра е употребено веднъж като име на пиеса (тогава то е в кавички), а когато се говори за героинята Клеопатра от пиесата, то се пише без кавички.

3. Според Ема *салон* е помещение за много хора, които пазят тишина; *реквизит* е стая за всичко; *премиера* е първото представяне на една пиеса; *драма* е тъжна пиеса (тук може да се уточни, че тъжните пиеси най-често се наричат *трагедии*).

4. Характеристиката, която Ема прави на примадоната е *чудно красива и мрачна*, но тъй като значението на новата дума трябва да се уточне, добре е да се обърне внимание, че *мрачна* не е задължителна характеристика за примадоните. По-важно е да се акцентува върху това, че тя е водещата актриса („винаги става нейното“).

Лингвистичните задачи са за: откриване (4.2., 5., 6., 9.); редактиране (6., 10.); употреба (8.).

Отговори на лингвистичните задачи

4.2. *най* е степен за сравнение. Със задачата се въвежда новият термин *частица*.

5. *ето, нали, ли, не, да, най, ще*

6. Шестокласниците гледали ли са Шекспировата драма „Антоний и Клеопатра“? Реквизитът на пиесата ще бъде подготвен само от ученици ли? Днес на премиерата в салона присъстваха ли много зрители? Светлините на рампата променяха ли цветовете на сцената? Зрителите възхищаваха ли се на актьорите?

7. *уж, да, ще*

8. Май ще изляза, въпреки че вали (май е частица). През май ще ходя на екскурзия (*май* е съществително име).

9. В първото изречение *по* е предлог, а във второто е частица за сравнителна степен (отделя се с дефис).

10. *не разбирам, не пеела, неучаствалата, неизвинени, неистина, нелюбим, неловко, неработещ, не мислейки*

Сам въщи

1. Формулировката на задачата насочва към създаване на текст – отговор на въпрос, но се очаква това да бъде описание. Ако в него има мотивировка защо такова е обектът на цар Симеон, може да се окаже, че текстът е аргументивен.

2. *бре, ли, ще, ли*

Урок за упражнение

(отговори на задачите)

Употреба на съюзи, междуметия и частици в речевата практика (46. - 47. урок)

1. Патешкото семейство иска да пусне Тошко Африкански в морето, да го изядат акулите.

2. Патиците не успяват да изпълнят наказанието си, защото Тошко е много тежък, а морето е далеч.

3. Първото изречение е съобщително, а второто е въпросително (образувано е с частицата ЛИ)

4. *Да* на патешки е *Га* (междуметие /звукоподражателна дума)

5. Групова задача: съюзи (*да, но, че, ако, и*), междуметия (*ох, га*), частици (*ще, ли, не, да, брей, няма*);

5.1. Съюзите свързват думи в словосъчетания, прости изречения в състава на сложни, изречения в текста; 5.2. Значението на думите подсилват частицата *брей*, а останалите частици служат за образуване на различни граматични форми. 5.3. Междуметията *ох* е отделено с тире, а *га* – с удивителен знак.

6. ... пристигнаха, когато концертът започваше, но не разбраха кой води програмата, кой отговаря за настаняването.

7. Липсващите съюзи са: *и; че, и, за да, ту, ту, но.*

8. *не мога; туп-туп; ходили ли сте; по-бързо, по-бързо*

9. *Измяука* е образувана от междуметията *мяу*.

10. ...но то ѝ се видя...; ... от кравайчето ѝ и така...

Сам въщи

1. В трансформиращия преразказ от името на майката трябва да има неизменяеми части, на които трябва да определят вида.

2. *хей, мяу, със, във, ли, и, най, над*

Учебна тетрадка

(отговори на задачите)

А. Съюз (25. тема)

1. Липсващи съюзи: *че; че ... и; и..., и..., и*

2. В знака СТОП: *и, или, да*

3. *ту – ту; и – и; но – че; а; или – и; или – или – за да*

4. Помислихме си, че ..; ... се скара, ами... чай, или...; и чай, и кафе, и закуска;... време, мушнах се ...

5. *рано или късно; нито свиря, нито пея*

6. Очаква се да напишат кратък текст повествовение.

Б. Междуметие (26. тема)

1.1. Методи не различава съюз от междуметие (това поражда смях). 1.2. Ту плача, ту се смее.

2.1. Оу, оу, оу! Оу! О; 2.2. Оууууууууууу; оо-оооооооооооо

3. ... и – плъс – в басейна; Хи-хи-хи, ще ...; ...милчишко, писи-писи, ела при кака!

В. Частица (27. тема)

1.1. г)

1.2. Те са познати.

2. за засилване на смисъла (*ей*); за промяна на граматически форми (*не, недей, нека, ли, ще*)

3. Не виждайки; не мога...опитах; Бре, по-нататък; бе, не чуваш ли

4. Историята по я зная. Ще зная резултата утре. Зная ли отговора? Аз не зная отговора.

5. а)

Г. Употреба на съюзи, междуметия и частици в речевата практика (28. тема)

1. Причина за хумора е разчитането на табелата – тя е за шофьорите, не за децата.

2. съюзи (*и, но*), частици (*не, по*), междуметия (*о-оо*), наречия (*рано, навреме, докато*), предлози (*от, на, за, по*)

3. Ау, много съм ядосан! (гняв); Ммм, много вкусно! (приятен вкус)

4. и...и; И аз мисля така, но.....нарисувах кон, а тя...; Оказа се, че не знае!

6. б)

7. не може; не виждайки; непотърсен; непочтен; неоткрит; незначеща; не ходел; непосетилите

8. Идвах, но те нямаше. Идвах, само че те нямаше. Дали ще ни връщат тестовете, или ще ни изпитват? Ту ме поглежда, ту се обръща.

9. Речевата ситуация предполага разнообразие от жанрове при създаване на текста (може да е анекдот, да е разказ по въображение и пр.)

Съчинителни връзки в изречението. Съюзно и безсъюзно свързване

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се откриват и използват правилно съчинителните връзки в изречението.
- Да се разграничава съюзно от безсъюзно свързване.
- Да се спазват пунктуационните норми при съчинителното свързване.
- Да се усъвършенстват рецептивните и репродуктивните умения на учениците.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (49. – 50. урок)

За изходен текст е избран анекдот, свързан с ученическият живот.

Рецептивни са (1., 2. и 3.) задача. Първата от тях е обичайна в процеса на рецепция – уточняване на речниковото значение, с което са употребени думите в изречението. Статията от тълковен речник е подбрана съзнателно, защото тя улеснява разбирането на анекдотичното в целия текст, причина за което е възприемането на думата *съчинение* от ученика и от майка му. Доказателство за това е цитатът от текста: „Нищо от това не правя, но госпожа Великова ни поръча да напишем съчинение“. Като се изиска от учениците да открият тази конкретна информация в текста, те могат да съпоставят твърденията на майката и на момчето и да стигнат до хумористичното звучене на анекдота. Втората задача изисква предложения за озаглавяване на съчинението – дейност, която е строго индивидуална. Всяко заглавие, което маркира темата „Как помагам вкъщи“, би било подходящо. Третата задача провокира преразказване на онази част от анекдота, в която е представено ученическото съчинение (това могат да правят по-слабите ученици в класа), но тя предполага и самостоятелно създаване на текст от ученик на същата тема.

Лингвистичните задачи са за: разпознаване (6., 7., 10.2.); анализ (4., 8., 9.); редактиране (10.); съставяне на изречения (5.)

Отговори на лингвистичните задачи

4. Първото изречение е: Аз редовно помагам на мама, татко и кака. То е просто, съобщително. Има запетая пред *татко*, защото има изреждане. Второто изречение е: Всеки ден чистя, подреждам и хвърлям боклука. Изречението е сложно. Първите две прости изречения са разделени със запетая, а второто и третото изречение са свързани със съюза *и*. Цялата 4 зад. има за цел да въведе новите термини *съюзно и безсъюзно свързване*; *съчинителни връзки в изречението*.

5. След изясняване на новите термини (вж. рубриката *Важна информация*) задачата насочва внимани-

то към ситуации, в които се налага да се използват съчинителни връзки (*Продавачът предлага моркови, чесън, домати, лук и картофи.*).

6. Съчинителните връзки в анекдота са използвани за свързване на думите в словосъчетания (*мама, татко и батко*), на прости изречения в състава на сложно изречение (*Остава ми малко време, но го използвам за учене.*)

7. Първото изречение е просто. В него има съчинителна връзка *ли – или*, със запетая пред *или*; Второто изречение също е просто. За връзка е използван съчинителният съюз *но*. В третото просто изречение съчинителната връзка между двете определения е съюзът *и*.

8. Нищо от това не правя. Госпожа Великова ни поръча да напишем съчинение.

9. В изречението съчинителният съюз *и* свързва думи.

10. За да се отговори на въпроса, трябва да се наблюдават глаголите, свързани със съюза *ту – ту* (*ту угасва, ту загасва*). Няма как да се види фарът, защото той не свети. Верният отговор е *никой*. 10.1. Подходяща е антонимната двойка глаголи *светва – загасва*. 10.2. *капитанът, боцманът и юнгата* (свързани са думи в словосъчетание); *ту светва, ту загасва* (свързани са прости изречения в едно сложно) .

Сам вкъщи

1. Учениците ще пишат съчинение на тема, аналогична на темата от изходния текст. След това ще означават съчинителните връзки в собствения си текст.

2. Въпросът, на който отговаря ученикът, може да бъде: *Как се свързват простите изречения в състава на сложното изречение?* От отговора на ученика трябва да се редактира краят: *... се свързват и съюзно, и безсъюзно.*

Учебна тетрадка (30. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1.1. Хрущялните риби имат хрущялен скелет и чифтни перки. Тялото им е с костни плочки.

1.2. в)

1.3. *Какви са разликите между безчелюстните, хрущялните и костните риби?*

1.4. Трябва да се задраска: прости изречения в състава на сложното.

1.5. Съюзът *и*

2. в)

3. Или..., или...; Или..., или...; Ту..., ту...; ..., но; ...и..., и...

4. В научния текст липсва разделящата запетая и съюзът *и*.

6. Нито ще изляза, нито ще ти говоря! Вкъщи те нямаше, а компютърът работеше. Дали да изляза, или да си остана вкъщи?

7. ...апетитно и вкусно; без запетая; скъпа и не-поисилна; акулите, октоподите и калмарите

Еднородни части в простото изречение

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се откриват еднородни части в изречението.
- Да се редактират грешки, свързани с употребата на еднородни части.
- Да се използват целесъобразно и правилно еднородни части в речта.
- Да се развият рецептивните, репродуктивните и продуктивните умения на учениците.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (51. – 52. урок)

Рецептивни са задачите от 2. до 4. Първите две изискват откриване на конкретна информация в текста (да се открият онези части, в които са представени различните рецептори – за вкус, аромат и др.), а зад. 4 предполага да се уточни коя е запомнящата се, любопитната информация в целия текст (за отделните ученици тя може да е различна).

Лингвистичните задачи са за: разпознаване (8., 9.); образуване (5.1., 6., 7., 9.1.); анализ (1., 5., 7.); редактиране (6., 11., 12.); конструиране (10.)

Отговори на лингвистичните задачи

1. Тема: Сетива.

5. Сетивата на хората и животните: а) очи б) уши в) език г) нос д) кожа; Значение на сетивата.

6. Редакция: За тази цел те използват: зрение, слух, вкус, обоняние, докосване.

7. вж. 6. зад.; 7.1./7.2. допълнения; 7.3. Поясняват сказуемото. 7.4. Свързани са съчинително – безсъюзно. С тази задача се въвежда новата тема на урока.

8. зрението, вкуса, допира, обонянето и слуха; и хората, и животните; големина, форма и разположение; форма и големина; горчиво или солено; сладко или кисело; твърди или меки, гладки или ръбести; топли или студени; на хората и на животните.

9. *просторен, уютен* (има помощ в рубриката КАК)

10. Детето рисува дървета, цветя и треви (еднородни части); Около мен имаше само високи зелени боровете (нееднородни части)

11. ... ту наляво, ту надясно; ... с баничка или със сандвич

12. Камен обича ябълки, круши и банани; И вчера, и днес ходих на кино.

Сам въщи

1. Очаква се да подготвят презентация за сляпата къртица и да проверят употребили ли са еднородни части в нея.

2. еднородни подлози

Урок за упражнение (53. – 54. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. 4 яйца, 2 ч.ч. мляко, 2 ч.ч. брашно, 2 г сода бикарбонат, щипка сол, мазнина; продукти за плънката

2. „Тя трябва да е като боза.“ Кorigира се с мляко/вода или с брашно.

3. подхвърлянето на палачинката; 3.1. с вилица или с лопатка; 3.2. Има еднородни части (*нито страшно, нито непостижимо*)

4. Съюзът свързва определения. Сладка плънка (конфитюр, сладолед, шоколад, мед) и солена плънка (лютеница, шунка, сирене, кашкавал).

5. Връзки между еднородните части: *Не един, а два; днес, утре или в другиден; и английският, и немският; с Калоян, Яна, Явор и Събина.*

6. *внимателно, бавно; по-рядка или по-гъста; с брашно или с мляко; с лопатка или с вилица; нито страшно, нито непостижимо; със сладка или със солена; на руло или на джоб.* (Преобладава съюзът или.)

7. Защото следва изброяване.

8. Членувани са с пълен член, защото са определения на подлога. Членувани са и двете определения, защото означават два различни предмета (има помощ в рубриката Езиково правило).

9. *големият и тежкия; протичкия и евтин; пухкавата и рунтава*

10. ...флаг заема; ...колички се намират; ...текст затруднява

11. Марс и Венера обикалят около Слънцето; В Америка се намират резервати, паркове и пустини.

12. прости и сложни; съобщителни, въпросителни, подбудителни и възклицателни; И допълнението, и определението, и обстоятелственото пояснение...

Сам въщи

1. Да потърсят информация на колко грама продукти ще им трябват за палачинките.

2. Дали наляво, или надясно ще завие този велосипед след светофара.

Учебна тетрадка (31. тема)

Отговори на задачите за упражнение

2. Тема: Екваториални гори

3. а)

4. ... от двете страни на екватора...

5. *В нея растат различни видове палми, лиани и храсти. Каучуковото, какаовото и червеното дърво често се срещат в селвата.* 5.2. палми, лиани и храсти; каучуковото, какаовото и червеното; 5.3. Еднородните части назовават различни предмети, затова се членуват и трите думи.

6. ...и пуми, и ленивци, и мравояди

7. *сухият и дъждовният сезон; най-опасните и най-силните*

8. г)

9. екваториален климат – горещ и влажен

10.1. Грешката е в *птици и животни*, защото и птиците са животни. 10.2. Да се съкрати *птици и*.

11.2. Сказуемото не може да е еднородна част, защото ако има повече от 1 сказуемо, се променя видът на изречението (от просто става сложно).

Сложно съчинено изречение

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се разпознава сложното съчинено изречение.
- Да се осмислят функциите на простите изречения в състава на сложното съчинено изречение; на съюзното и безсъюзното свързване в сложното съчинено изречение.
- Да се формира умение за редактиране на свои и чужди грешки при употреба на сложни съчинени изречения в текст.
- Да се усъвършенстват комуникативните умения на учениците.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урок за нови знания (55. – 56. урок)

Изходният текст е откъс от народна песен със засилена употреба на сложни съчинени изречения.

Рецептивни са задачите от 1. до 3. Първата е най-лесна (от началото е ясно за кого се пее в песента). По-трудна е **зад. 2** – изисква аргументиране защо текстът е само част от песента (напр. в началото и в края има многоточие, не е разказан сънят). Откриване на конкретна информация в песента изисква **3. зад.** (... дали ти пушка дотегна ...).

Лингвистичните задачи са за: разпознаване (**4., 5., 6., 13**); редактиране (**7., 8., 9., 10**); конструиране (**11., 2.** от Сам вкъщи), трансформиране (**12.**).

Отговори на лингвистичните задачи

4. Работи се със сложните изречения, за да се въведе новата тема.

5. *Дали ти пушка дотегна, или ти сабя омръзна, или ти старост потропа, или ти булче домиля? Нито ми пушка дотегна, нито ми сабя омръзна, нито ми старост потропа, нито ми булче домиля. Там ми се дрямка додряма, па легнах, та си позаспах на пушка, на тапанджата.* Да се коментира пунктуацията.

6. Смясват се, че двама души си подхождат. Съюз *па* и пред него – запетая.

7. Подмяната на съюза не променя съдържанието, но запетаята отпада.

8. *Прибрах се вкъщи, намерих тейфтерчето с народни песни, преписах една в тетрадката си по музика и така изпълних домашната си работа* (има безсъюзно свързване и употреба на съюза *и*).

9. ... *старателно, и... домашните, и... ръка, но ...*; във второто изречение – без запетая; *Дървото бързо порасна, разклони се стеблото му, разделени се ...*

10. Защото първият съюз *и* свързва думи в словосъчетание, а вторият – в прости изречения.

11. В първото изречение – съюз *и*; във второто – безсъюзно свързване и съюз *и*; в третото – съюз *но*.

12. *Чадърът ... Египет и се е използвал като...*

13. в)

Сам вкъщи

1. а)

2. Всеки тръгва нанякъде, бърза към гарата. Налях си чаша чай, а на сестра си предложих кафе. Ту учеше за отличен, ту се занемаряваше.

Урок за упражнение (58. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. Историята я разказва Ерофим

2. Господ е направил вола, коня, кучето, а дяволът – вълка.

3. Вълкът е създаден да разкъса Господ (така мисли главният герой).

4. Замисълът му не е успял, пострадал е дяволът.

5. *Но го ухапал и откъснал едно парче от петата му.* 5.1. Изречението е сложно съчинено. 5.2. Има съчинителни връзки – *но, и*.

6. 16.1. *Другите живини са направени от господ, а тях дяволът ги е направил. И като не умеял твърде, мачкал, мачкал пръстта, развалял ги/ и започвал отново.; Добрите гадини, като вола, коня, кучето, ги е направил господ, а лошите ги направил все дяволът.* 6.2. Има еднородни части.

7. *Кукумявката, бухала, гарвана са ...; като вола, коня, кучето...* (безсъюзно свързване)

8. б)

9. ... много, ще мога ли...; Влязох в стаята, баща ми...

10. Изтичах навън и забелязах... ;... дъжд, а после греє.

11. ... гадини, а господ ...; ... *рождения ден и ме ...*

12. Дяволът създаде вълка, а Господ създаде добрите животни.

13. ... *прочетох, и сбития...*; *Писах, писах, но се уморих...*

14. *но; но; нито – нито*

Сам вкъщи

1. В сбития преразказ се очаква употреба на сложни съчинени изречения.

2. ...се състои от три прости изречения, свързани със съчинителни връзки.

Учебна тетрадка (32. тема)

Отговори на задачите за упражнение

1. Светлината угасна и настъпи мрак. Светлината угасна, настъпи мрак. Светлината угасна, но аз виждах всичко.

2. Ту пристъпвах към Тина, ту отстъпвах.

3. дали, или; ли, или; и, и; Тръгвай, не спирай, ти ще успееш. ...;... пред тях..., а

4. г)

5. Напр. *Получих брошурата, потърсих комплекта, но не го открих.*

6.1. в)

УЧЕБНА ТЕТРАДКА (33. ТЕМА)

Отговори на задачите за упражнение

1.1. а)

1.2. г)

2. Първото, второто и четвъртото изречение са сложни съчинени изречения.

3.1. в); 3.2. *Всички ще бъдат бели зайчета, а аз ще бъда черно зайче, мамо. Тъкмо Дядо Коледа ще ме забележи веднага.*

5. в)

6. а)

7. г)

8.3. Запетая се поставя пред съюзите *а, но, ала...*; не се поставя пред *и, или*, когато са употребени еднократно.

Отговор на научен въпрос

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се извлича, подбира, синтезира информация от научен текст, включително от електронен носител, за изпълнение на определена комуникативна задача.
- Да се създава в устна и в писмена форма отговор на научен въпрос в определен обем, като спазва книжовни езикови правила.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Системата от уроци за работа върху отговор на научен въпрос предвижда: 1) запознаване със същността на този речеви жанр и с неговите особености – структурни, езикови; 2) постъпателна работа за формиране на отделни умения – за анализ на въпроса, за формулиране на теза, за подбор и подреждане на аргументите, за планиране на бъдещия текст, за неговото оценяване и редактиране, преди да се пристъпи към цялостно изграждане на текста. Основната идея е учениците, направлявани от учителя, да работят колкото се може повече самостоятелно, като използват познанията си за научен текст и неговите особености и наученото за отговор на житейски въпрос в 5. клас.

Урок за нови знания (61 – 62. урок)

При изясняване на същността на отговор на научен въпрос е използван текст на езикова тема – за ролята на логическото ударение, което учениците познават от 5. клас. Първите три задачи имат рецептивен характер, а зад. 4. и 5. са за разпознаване, съответно на тезата и на аргументите. Следващите задачи (зад. 6. – 9.) насочват вниманието на учениците към структурните и композиционните части на отговора на научен въпрос, а зад. 10. – към езиковите средства. При нейното изпълнение учениците може да използват дадения алгоритъм. Първото предложение за създаване на текст е отново по езиков въпрос, свързан с подбора на езикови средства според речевата ситуация (зад. 11.).

Урок за нови знания (63 – 64. урок)

Въвеждащият текст осигурява информация, необходима на учениците за по-нататъшната им работа по създаване на отговор на научен въпрос. Отново първите задачи са рецептивни, а 4. зад. ги поставя в конкретна комуникативна ситуация. Таблицата запознава шестокласниците с етапите, през които преминава създаването на текста, и с конкретните действия, които трябва да извършат през всеки един от тези етапи. Целта на зад. 5. (г). е да ги насочи към тезата в началния текст.

Урок за упражнение (65 – 66. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. Пишат върху кожа, чернилницата е съд с черно вещество, с помощта на което се пише, т.е. мастило (Информацията е дадена в първото изречение).

2. *Памет* (защото запомня информацията) и *глас*, тъй като я предава, разказва устно и на останалите

членове на племето. (*Памет и глас ... Викат ме навсякъде, където се случва нещо важно, за да го запомня и разказвам.*)

3. Ситните черни знаци са буквите.

4. повели – заповяда

5. Запомнят станалото и устно разказват за него на другите.

6. За интонацията, чрез която се изразяват различни емоции и чувства (*Гласът човешки предава освен познание и радостта, и мъката на отколеишните хора.*)

7. устното слово

9.1. Фолклорните творби, които се разпространяват устно. 9.2. Устната форма на речта усвоява детето, когато е съвсем малко. 9.3. За усвояването на писмената форма на речта е необходимо допълнително обучение, защото трябва да се запомнят буквите (чрез които се означават звуковете) и специалните знаци, които се използват, т.е. пунктуацията

Урок за упражнение (67 – 68. урок)

Отговори на задачите за упражнение

1. Факторите, от които зависи климатът на Земята.

2. Ключови думи: *фактори, климатът на Земята*

4.1. Тезата на ученика: *Факторите, които определят климатът на Земята, са: географската ширина, надморската височина, съотношението между суша и вода.* 4.2. В тезата липсва един от факторите – дейността на хората.

5.1. Има въвеждаща част, но тя не е съобразена с въпроса, в нея се говори за време, а във въпроса – за климат. 5.2. Невинаги има преход от един аргумент към друг. 5.3. Няма обобщаващ извод.

6.1. Има правописни грешки (от екватора към полюсите; влиЯние). 6.2. които определят климата на Земята; повърхността на Земята; вторият фактор; 6.3. Неточно се употребяват термините *време* и *климат*. 6.4. Навътре в страната е по-сухо. 6.5. Спазено е изискването основното глаголно време да е сегашно време. 6.6. ... географска ширина, но имат.

7. *времето на Латинската империя* вм. *идва от латински език*; *комп* вм. *компютърът*; *нещо* вм. *процес, явление*; *стара наука* вм. *древна наука*; *се разказва* вм. *се съобщава*.

Обява и делова покана

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да се познаят особеностите на обявата и на поканата като видове текст.
- Прагматически да се осмисля съдържанието на обява и на делова покана.
- Да се редактират неясни и неточни формулировки в обяви и делови покани.
- Самостоятелно да се пишат обяви и покани.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Уроци за нови знания

А. Обява (69. урок)

Използван е разговорен текст за изготвяне на една ученическа обява, за да се въведе информация за спецификата на обявата (мотиви за създаване; оформяне на текста съобразно предполагаемите адресати; достатъчно данни, за да се провокира интересът на купувача и пр.).

Задачи към текста:

1. От текста става ясно, че мотивът за продажбата е свързан с безопасността на колоездача.

2. Термините са от различни области – обява (от текстолингвистиката), интернет (от информационните технологии), рамка на колело RAM 4X, горна тръба, модел... (техническите науки).

3. Бащата и синът смятат да прибавят към „коледните постъпления“ парите от продажбата и така да подновят велосипеда.

4. В първия вариант на обявата е използван чужд термин (инч). Липсва и рекламираща информация.

5. г). За обявата глаголът *купувам* или *продавам* е от съществено значение.

6. В третата обява са включени технически параметри, които са важни за купувача. Там има и рекламираща информация (*в отлично състояние*).

7. Момчето е предложило телефонен номер за връзка. Може да се разсъждава защо: да получава запитвания по всяко време и навсякъде и пр.

8. Обявата е предназначена за купувачите. Елементите на речевата ситуация са: участници в общуването – продавач и купувач; тема – продажба на части от велосипед; цел – да се намери купувач; общуване – официално, непряко, писмено.

9. Предпочетеният глагол е *продавам* – гл., 1 л., ед. ч., сег. вр., продавам, 3 спр. Глаголното време е сегашно, защото продавачът иска да продаде сега рамката на велосипеда си.

10. Интернет пространството е достъпно за много потенциални купувачи.

11. Може да се види в интернет, в училище, около библиотека, читалище и пр. Елементи на речевата ситуация: участници – авторите на обявата и интересувашите се; тема – фотоконкурс; цел – желяещите да се включат; общуване – официално, непряко, писмено.

12. При изготвяне на обявата (Купувам скейтбор. До ХХ лева. Спешно. Тел...) да се използва помощ от рубриката КАК.

13. В третата (*в отлично състояние*).

Сам вкъщи

1. Изисква преразказ или съставяне на обява.
2. Изисква коментар на обява

Б. Делова покана (70. – 71. урок)

Изходният текст е указателен текст – предлага технология за изработване на покана. В него се съдържа основната информация, която ще бъде необходима на учениците при изготвяне на покани по различни поводи.

Задачи към текста:

1. Да си приготвят блоков лист

2. Името на получателя е под думата Покана или на гърба.

3. Съдържанието.

4. На трета страница.

5.1. Поводът е постановка на пиеса.

5.2. Колективна е.

5.4. Лично или по пощата.

Сам вкъщи

Задачите изискват самостоятелно създаване на делова покана и характеризирание на използваните езикови средства.

Учебна тетрадка (отговори на задачите)

А. Обява (39. тема)

1. Участници в диалога: Митко и майка му; тема – покупка на куче; цел – Митко да си потърси куче; условия – неофициално, устно общуване.

1.1. Да си купи малко хъски, за да го обучи.

1.2. *благодаря*

1.3. *Купувам малко хъски до 100 лв. Тел.*

1.4. Основна – купувам хъски; допълнителна: малко, до 100 лв.

2.1. Първата няма да заинтересува детето, то не търси канадски вълк.

2.2. Във втората обява цената е висока, а в третата – хъското не е бебе.

3. *Продаваме персийски котарак спешно. Обезпразитен, ваксиниран. Храни се с гранули. С изградени хигиенни навици. Зоомагазин, тел.*

3.1. *продаваме* – гл., 1 л., мн. ч., сег. вр., продавам, 3. спр.; *храни се* – гл., 3 л., ед. ч., сег. вр., храня, 2. спр.

3.2. рекламна информация – *с изградени хигиенни навици*.

Б. Делова покана (40. тема)

1.1. Организатор е б.а клас.

1.2. Поканата е до директора.

1.3. Изложбата е настари книги, по повод 24 май.

1.4. В училищната библиотека.

1.5. Начало: 17 май, 16 часа.

2. Не са използвали учтива форма (Ви кани).

3. Причастията са: *представяща* – сег. деят. прич., ж. р., ед. ч., нечл.; *посветена* – мин. стр. прич., ж. р., ед. ч., нечл.

4. *Господин Пенчев, ние, учениците от б.а клас най-учтиво Ви каним да присъствате на организираната от класа ни викторина на тема: „Кирил и Методий и техните ученици“. Събитието ще се проведе на 23 май от 18 ч. в класната ни стая.*

5. С концерт, изложба, викторина...

ИЗПИТНИ ТЕСТОВЕ

Тест 1. Начален преговор

Прочетете част от мита и ще научите повече за бог Тангра.

В началото съществувало единствено синьото Небе. Самото то било бог – безначален и безкраен. Наричал се Тангра. Той създал целия свят и го оформил като огромен дъб, обгърнат от небесния свод. (...)

В короната на Световното дърво – на Горната земя, живеели добрите божества. Техен княз бил Слънцето. (...)

На Средната земя – върху най-здравите клони на Световното дърво, бил разположен светът на хората. (...)

Дълбоко между корените на дъба била разположена Долната земя, където властвал страшният бог на смъртта и войната. Той бил създателят и господарят на злите сили, които оспорвали властта на Тангра.

(Из „Българска митология. Божове и герои“, „Тангра. Небесният конник“, Пан, Ц. Лалев)

1. Какво е името на създателя на света?

- а) Бог б) Тангра в) Слънце г) Небе

2. Запишете ключовите думи от текста.

3. Като имате предвид информацията от текста, довършете изреченията:

На Долната земя властвали

На Средната земя живеели

Горната земя населявали

4. В кой ред вярно и последователно са определени думите като части на речта?

Там властвал страшният бог на войната.

- а) наречие, минало свършено деятелно причастие, прилагателно име, съществително име, предлог, съществително име
б) съществително име, глагол, прилагателно име, съществително име, предлог, съществително име
в) наречие, глагол, съществително име, съществително име, предлог, съществително име
г) прилагателно име, глагол, прилагателно име, съществително име, съществително име

5. В кой ред вярно и последователно са определени думите като части на изречението?

Там властвал страшният бог на войната.

- а) обстоятелствено пояснение, сказуемо, определение, подлог, допълнение

б) подлог, сказуемо, определение, допълнение, определение

в) допълнение, сказуемо, определение, допълнение, подлог

г) обстоятелствено пояснение, сказуемо, определение, подлог, определение

6. Направете синтактичен анализ на изречението.

Сутрин Слънцето яхвало огнен кон.

7. В кое изречение е допусната правописна грешка? Редактирайте я!

- а) Създателят на злите сили оспорвал властта на Тангра.
б) Небосводът почернявал от кървавото слънце.
в) От противоположният край на небето приижда-ла вражеска войска.
г) Страшният сблъсък никога не свършвал с победа на една от двете армии.

8. В кое изречение НЯМА наречие?

- а) Разходих се наоколо с новото си колело.
б) Птицата ми подари своето леко перце.
в) Сутринта сестра ми неочаквано влезе в стаята ми.
г) Утре леля ще пристигне на летището в София.

9. Колко наречия има в изречението?

Сега изведнъж отдолу се чу странно шумолене.

- а) едно б) две в) три г) четири

10. Попълнете липсващите предлози:

Живея _____ брат си _____ високия блок, _____ третия етаж.

11. В кое изречение НЯМА грешка? Редактирайте останалите!

- а) Той напълни цяла торба с незрели черши.
- б) Учителят не успял да завърши урока си.
- в) Процентът на не завършилите успешно 5.клас е малък.
- г) Човекът неумеел да работи с компютър.

12. Запишете изречението, като го адресирате към учителката си.

Оставил си си чантата в коридора!

13. Глаголът *учех* представя действието като:

- а) извършващо се в момента
- б) предстоящо да се извърши
- в) започнало и приключило в минал момент
- г) започнало и продължаващо в минал момент

14. Коя глаголна форма трябва да се редактира? Редактирайте.

- а) гледаме
- б) пресмятаме
- в) говориме
- г) искаме

15. В кой морфологичен анализ е допусната грешка?

- а) ще участвате – гл., 2 л., мн.ч., бъд.вр. участвам, III спр.
- б) получех – гл., 1 л., ед.ч., мин.свършено вр., получа, III спр.
- в) връхлиташ – гл., 2 л., ед.ч., сег.време, връхлитам, III спр.
- г) спеше – гл., 2/3 л., ед.ч., мин.несв.време, спя, II спр.

16. Оградете окончанията на глаголите: *светеше, намираме, пишем, работихте*

17. Изречението *На Мартин му подариха велосипед и той веднага отишъл с неговия велосипед на училище* се нуждае от редактиране, защото:

- а) вместо притежателно местоимение трябва да се употреби възвратно притежателно местоимение
- б) е сгрешено членуването на местоимението
- в) един от предлозите е неуместен
- г) е сгрешен правописът на думата с непостоянно ъ.

Препишете изречението вярно.

18. Какви местоимения са употребени в изречението?

Той подал раницата ѝ и взел своята чанта.

- а) лично, възвратно притежателно, възвратно притежателно
- б) лично, лично, притежателно
- в) лично, притежателно, възвратно притежателно
- г) лично, възвратно притежателно, притежателно.

19. Определете речниковото и граматичното значение на думата *властвал*.

20. Коя от думите има омоним?

- а) тетрадка
- б) бог
- в) ключ
- г) град

21. Антонимът на думата *плача* е:

- а) рева
- б) хлипам
- в) роня сълзи
- г) смея се

22. Напишете подходяща форма за речев етикет.

_____ за прекрасната книга,
която ми подарихте!

Тест 2. Нелични глаголни форми

Прочетете текста, за да научите повече за едно животно, което не се среща в Европа.

Скунксът принадлежи към семейство дребни хищници. Скунксовете имат издължено, набито тяло, около 40 см. Краката им са къси, с дълги здрави нокти, с които копаят земята. Окраската им в повечето случаи е черно-бяла, на ивици или на петна, опашката им е много рунтава и стърчаща.

Скунксовете са всеядни хищници. Могат да се заситят с растения, насекоми, гризачи, птици, яйца на птици, дори нападат змии. Имат отличен слух и обоняние, но лошо зрение. Ловуват навечер, в останалото време се крият в хралупи, бърлоги, дори в запустели имоти.

Обитават територията на Америка.

Причината, поради която хората избягват да си вземат скункс за домашен любимец е, че, чувствайки се заплашени, скунксовете изстрелват секрет с нетърпима миризма в лицето на нападателя си.

1. В кой континент се срещат скунксовете?

- а) Европа
- б) Азия
- в) Америка
- г) Африка

2. Скунксовете имат:

- а) лошо обоняние, добър слух
- б) лошо зрение, добър слух
- в) отлично зрение, отличен слух
- г) отлично обоняние, слаб слух

3. Къде НЕ живеят скунксовете?

- а) бърлоги
- б) изоставени имоти
- в) хралупи
- г) в реките

4. Напишете три твърдения, които доказват, че текстът е научен.

5. Думите, с които е представена формата на тялото на скункса, са:

- а) минали страдателни причастия
- б) прилагателни имена
- в) минали деятелни причастия
- г) сегашни деятелни причастия

6. Правилният морфеман анализ на думата стърчаща е:

- а) корен – стър., наставка – чаш, оконч. -а
- б) корен – стърч, наставка – ащ, оконч. -а
- в) корен – стърч, наставка – аща
- г) представка – с, корен – търч, наст.-аща,

7. В кое изречение е допусната грешка?

- а) Скунксовете се крият и в сгради, които пустеят.
- б) Скунксовете се крият и в пустеещи сгради.
- в) Скунксовете се крият и в сгради, пустеейки.
- г) Скунксовете се крият и в запустели сгради.

8. Запишете причастията, употребени в последното изречение на текста. Определете вида им.

9. В кое изречение е допусната пунктуационна грешка?

- а) Събирайки се в обща бърлога, скунксовете рядко излизат навън през зимата.
- б) Скунксовете намират храна, разчитайки на своето обоняние.
- в) Отделяйки секрет с ужасна миризма, скунксовете прогонват неприятелите си.
- г) Скунксовете, разпръсквайки секрет могат да улучат човек до 5 – 6 метра разстояние.

10. Коя от думите НЕ е минало страдателно причастие?

- а) нелични
- б) нечленувани
- в) неопределени
- г) несвършени

11. В кое изречение е допусната правописна грешка?

- а) Туристите отстъпили, не предприемайки никакви действия.
- б) Екскурзоводът разказал историята на непристъпвалите.
- в) Не познаващите животното започнали да го дразнят.
- г) Човекът помислил, че това е непознато на науката животно.

12. Добавете липсващите окончания на думите. Запишете неличните глаголни форми и им направете морфологичен анализ.

Госпожо, като интересуваш... се от екзотични животни, бихте ли желал... да се грижите за скункс или сте убеден..., че той не може да бъде опитомен?

13. Думите *горещ* и *горящ* са:

- а) *Горещ* е прилагателно име, *горящ* – сегашно деятелно причастие.
- б) Двете думи са прилагателни имена.
- в) Двете думи са сегашни деятелни причастия.
- г) Първата дума е сегашно деятелно причастие, втората – прилагателно име.

14. Пояснете думата *топка* с:

прилагателни имена:

причастия:

15. Грешката в изречението *Благой недочувайки последния въпрос, сметнал темата за приключена е:*

- а) в пунктуацията
- б) в правописа на деепричастието
- в) в правописа на думата *сметнал*
- г) в членуването

16. В кой ред неличните глаголни форми са определени като части на изречението *вярно и последователно*?

Изплашеният турист се скрил от преследващия го звяр в дълбоката пещера.

- а) определение, определение
- б) определение, сказуемо, определение
- в) подлог, сказуемо, определение
- г) определение, сказуемо, определение, определение

17. В кой ред е допусната грешка при членуването на имената?

- а) Свирещият не обръщаше внимание на пеещия.
- б) Тогава избраният погълнил формуляра.
- в) Всеки ден сервитьорът поднасл изгържения шаран в сребърно плато.
- г) Жужащият комар кръжеше около запаленият фенер.

18. Препишете изреченията, като замените подчертаните изрази с деепричастия. Внимайте при пунктуацията.

Като скоочи, тя избяга от стаята.

Валя излезе от стаята, като се разсмя.

Водата, като прииждаше, заля цялото село.

19. Коя от думите е прилагателно име?

- а) сушен
- б) сушаш
- в) сух
- г) суша

20. Съставете изречение с думата *секретно* като омоним на същата дума, употребена в текста.

Тест 3. Сложни глаголни времена

Прочетете как Пиа се приготвя за една необичайна нощ.

Най-сетне настана решителният момент. Беше четвъртък следобед. Още предишния ден Пиа беше проверила дали надуваемият ѝ дюшек не е пукнат. Сега тя го сгъна на вързопче заедно със спалния чувал, сложи две книги, джобно фенерче и екипа за джогинг и върза всичко с един стар колан на баща си. Застана пред огледалото с вързоп, метнат през рамо, и установи, че изглежда страхотно. Прибра в памучна торба продуктите, които бе приготвила за общата закуска в училище и добави пакет чипс. С това Пиа приключи с приготвянето за нощта на ужасите.

В осем часа класът щеше да се срещне в училищния двор. Дотогава имаше достатъчно време, за да навести още веднъж Йоко.

Книстер, „Йоко. Нощ на ужасите в класната стая“, И. „Фюм“, 2014

1. За какво се подготвя Пиа?

- а) за поход в гората
- б) за нощта на ужасите
- в) за поредния учебен ден
- г) за библиотеката

2. Какво НЕ взема Пиа?

- а) огледалце
- б) книги
- в) фенерче
- г) спален чувал

3. Кога Пиа ще се срещне с класа си?

- а) в петък срещу събота
- б) в събота срещу неделя
- в) в сряда срещу четвъртък
- г) в четвъртък срещу петък

4. Кое е основното глаголно време в текста?

- а) сегашно
- б) минало несвършено
- в) минало свършено
- г) минало предварително

5. Кой е правилният морфологичен анализ на глагола от текста *сложи*?

- а) 3 л., ед.ч., сег.вр., слагам, III спр.
- б) 2/3л., ед.ч., мин.св.вр., сложа, III спр.
- в) 3 л., ед.ч., мин.св.вр., сложа, II спр.
- г) 1 л., ед.ч., сег.вр., сложа, III спр.

6. Направете морфологичен анализ на последния глагол от текста.

7. Глаголът *беше проверила*, употребен в началото на текста, означава действие, което:

- а) се извършва в момента
- б) е извършено преди друго минало действие
- в) предстои да се извърши
- г) е започнало в миналото и продължава в него.

8. Глаголното време на глагола *беше проверила* е:

- а) минало предварително
- б) минало неопределено
- в) бъдеще време в миналото
- г) минало несвършено

9. Кое НЕ е вярно за глаголите *бе приготвила* и *беше проверила*? Двете глаголни форми са:

- а) в едно и също време
- б) в женски род
- в) в единствено число
- г) в различно глаголно време

10. Напишете формите на глагола *получа* за: Минало неопределено време –

Минало предварително време –

Бъдеще време в миналото –

Отрицателна форма на бъдеще време в миналото –

11. В кое изречение е допусната грешка?

- а) Взели ли сте всичко от кабинета, госпожице?
- б) Госпожо, нали Вие бяхте проверила разписанието?
- в) Много се радваме, добре сте ни дошли, господине!
- г) Дали Вие сте оставили вратата отворена?

12. Глаголната форма в изречението *Нямаше ли да ходите до Перперикон тази година* е в:

- а) бъдеще време в миналото, отрицателна форма
- б) бъдеще време в миналото, положителна форма
- в) минало несвършено и сегашно време
- г) минало предварително време

13. Направете морфологичен анализ на глаголите, употребени в изречението.

От вчера сме си събрали багажа, щяхме да пътуваме рано сутринта, бяхме осигурили такси, но полетът се отмени.

14. Запишете изречението, като редактирате глаголните форми така, че да избегнете повторението. Редактирайте го.

След това се бяхме прегърнали, бяхме се целунали и се бяхме разделили приятелски.

15. В кое изречение действието е бъдещо спрямо минал момент?

- а) Вчера посетих изложбата „1300 години България“.
- б) Не бяхме уточнили само началния час на проявата.
- в) Ако имах време, щях да поръчам тържествена вечеря.
- г) Винаги сте предпочитали истината пред премълчаването.

16. Кое изречение най-точно подсказва, че е реплика на страдащ човек, на когото предстои да се раздели с близък?

- а) Какво ще правя без твоята подкрепа и съчувствие!
- б) Какво щях да правя без твоята подкрепа и съчувствие!
- в) Какво съм правил без твоята подкрепа и съчувствие!
- г) Какво ли съм правил без твоята подкрепа и съчувствие!

17. В кое изречение **НЯМА глагол в минало неопределено време?**

- а) Защо си се подпрял така, лошо ли ти е?
- б) Преди две години братовчед ми е работил там.
- в) Тази вечер по-малкият ми брат Стефан е весел и щастлив.
- г) Ние винаги сме участвали в благотворителни акции.

18. Какво означава подчертаният израз?

Не повярвах на Косьо, защото му бях ял попарата неведнъж.

19. Определете глаголното време и обяснете употребата му в изречението.

Колко ти бях писала на устния отговор?

20. Защо изречението се нуждае от редактиране?

Готвачът е сварил, обезкостил и нарязал месото за супата и тя след малко ще бъде готова.

- а) сгрешена е пунктуацията
- б) пропуснат е спомагателният глагол в две глаголни форми
- в) глаголното време е неуместно
- г) клиентът е вегетарианец

21. В кое изречение е допусната грешка?

- а) Бяхте разлели водата от саксията на пода!
- б) Нали бяхте видели кой е скъсал географската карта?!
- в) Кажете на мама, че са спрели топлата вода.
- г) Забелязах, че днес не сте поляли цветята!

Тест 4. Годишен преговор

Прочетете част от мита „Перун и Перуника“.

Един пролетен ден могъщият, но самотен бог видял красиво момиче да се изкачва в планината. Върху русите си коси то носело весел венец от цветя и билки. Наоколо нямало стадо, нито се чували удари от брадви, нито керванът на търговци изкачвал планинския проход. Момичето сигурно се било изгубило, но то не изглеждало уплашено. Вървяло спокойно през отрупаните с пъстри цветя ливади. Пред стъпките му се вдигали пеперуди, които се виели в цветни вихрушки около него.

Това момиче било самодива – казвало се Перуника. То притежавало вълшебния дар да разбира какво чувстват и мислят растенията и животните. Перуника дори можела да разговаря с тях, затова никога не се чувствала сама в планината.

(Българска митология. Богове и герои, автор Цанко Лалев, издателство Пан Из „Перун и Перуника“)

1. Как изглежда Перуника?

- а) уплашена и самотна
- б) русокока, с венец от цветя
- в) красива, но уплашена
- г) със самодивска премяна

2. Текстът е:

- а) художествено описание
- б) научно описание
- в) повествование
- г) разсъждение

3. Като имате предвид заглавието на мита, запишете кой е „могъщият, но самотен бог“.

4. Кое от употребените в текста изречения НЕ е сложно съчинено?

- а) Наоколо нямало стадо, нито се чували удари от брадви, нито керванът на търговци изкачвал планинския проход.
- б) Момичето сигурно се било изгубило, но то не изглеждало уплашено
- в) Това момиче било самодива – казвало се Перуника.
- г) Пред стъпките му се вдигали пеперуди, които се виели в цветни вихрушки около него.

5. В кое изречение са допуснати пунктуационни грешки? Поправете ги.

- а) Един от най-могъщите славянски богове се наричал бог Перун – владетел на гръмотевиците и бурите.
- б) Бог Перун проявявал строгост, дори жестокост, но често помагал на вярващите.
- в) Бог Перун закрилял воюващите владеел светкавиците и гръмотевиците носел бури и дъжд.
- г) Дъждовете на бог Перун носели плодородие, а строгостта му помагала за утвърждаване на реда.

6. Съставете изречение по схемата:

Нито **1**, нито **2**

7. В кой ред НЯМА еднородни части?

- а) растенията и животните
- б) чувстват и мислят
- в) цветя и билки
- г) могъщ, но самотен

8. Съставете изречение, за да уточните кои местоимения изучихте тази година.

9. Коя от връзките не е съчинителна?

- а) безсъюзно свързване
- б) съюзът но
- в) съюзът или
- г) съюзът да

10. Включете в изречението междуметие, за да подсилите чувството: _____ ще ме умориш от смях!

11. Запишете в колона местоименията, употребени в изречението *В някакви стари книги намерих информация кой е Зевс и разбрах, че е богът, който е управлявал всички богове на Олимп.* Направете им морфологичен анализ.

12. Колко грешки са допуснати в изречението?

Никои неможел да победи Зевс, които бил върховен Бог на небето гръмотевиците и светкавиците. Редактирайте ги.

- а) 2 б) 3 в) 4 г) 5

13. В кое изречение е допусната грешка?

- а) Когато и да попитам, не знаеше отговора.
б) Доверих се на човека, на който вярвам най-много.
в) Коумто каквото е писано.
г) Пред кого ще отговарям какво съм свършил?

14. Запишете в колона употребените глаголи в изречението и им направете морфологичен анализ.

Щяхме да се изкачим на Олимп, откъдето Зевс е управлявал хора и богове, но разбрахме, че нямаше да се справим.

15. С кое изречение е изразено деликатно, културно напомняне.

- а) Забравихте менюто.
б) Бях поискала менюто.
в) Чакам менюто!
г) Напомням ви, че отдавна трябваше да ми донесете менюто.

16. Кое е глаголното време в изречението?

През лятото бях прочела „Старогръцки легенди и митове“.

- а) минало неопределено
б) минало предварително
в) бъдеще време в миналото
г) бъдеще време

17. Препишете неличните глаголни форми. Определете вида им.

Скандинавският бог Тор е изобразяван като великан с рижса брада, размахващ тежък железен чук. Убивайки най-страшния вселенски змей, Тор не се насладил на победата си, а умрял от отровата му.

18. В кое изречение е допусната грешка? Редактирайте я.

- а) Непознаващ поражение, шахматистът победи и този път.
б) Дядо остави не докосната вечерята си.
в) Не преценявайки скоростта, велосипедистът не успял да спре.
г) Мама прибра неизсъхналите дрехи от простора.

Тест 5. Класна работа № 1

Прочетете текста и се запознайте с информацията в таблицата. След това изпълнете от 1. до 7. задача.

Текст

Обикновено през летните месеци бурите са придружени с интензивна гръмотевична дейност. В основата ѝ са мълниите, при които се освобождава атмосферно електричество във въздуха, между облаците или между облаците и земята.

Регионът, в който се намира нашата страна, е със силна гръмотевична активност. Често мълниите поразяват животни и хора. Те могат да причинят и пожари, които да доведат до значителни загуби.

Таблица

1. Поведение на гражданите, намиращи се в сграда	2. Поведение на гражданите, намиращи се сред природата	3. Поведение на гражданите, намиращи се в превозно средство
1.1. Да се затворят прозорците и балконските врати и да се стои по-далеч от тях. 1.2. Да се отделят от приемниците външните антени и електрозахранването. 1.3. Да не се ползва банята, докато премине бурята.	2.1. Да се стои далеч от метални стълбове, самотни дървета и стърчащи канари. 2.2. Ако са във воден басейн или около него, веднага да се отдалечат. 2.3. По възможност да се скрият в защитена от мълниите сграда или в дълбока пещера. 2.4. Ако няма къде да се скрият, да се установят на сухо място, освобождавайки се от металните предмети.	3.1. Да се прекрати временно пътуването и да се спре превозното средство на безопасно място. 3.2. Ако са в закрито превозно средство, по-добре да останат вътре. 3.3. Да се прибере антената и да не се отварят вратите и прозорците. 3.4. Ако са с мотоциклет или колело, да слезат и да се отдалечат от него.

1. Препишете от текста тази част, която обяснява същността на мълнията.

2. Какво заглавие може да поставите на таблицата? Запишете го.

3. Посочете два аргумента от текста, които показват защо са опасни гръмотевичните бури.

4. Как трябва да постъпят група хора, които работят на полето, когато започне гръмотевична буря?

- а) Трябва да се скрият под най-близкото дърво.
- б) Ако имат чадър, да се скрият под него.
- в) Да влязат в колата, с която са дошли, като затворят прозорците и вратите.
- г) Ако наблизо има метален навес, да се приютят там.

5. Като използвате информацията от таблицата, отбележете със знак × правилно или неправилно е поведението в посочените ситуации.

	Ситуация със следното поведение:	Правилно	Неправилно
А	Група деца наблюдават от тераса поройния дъжд и мълниите.		
Б	Група туристи са се скрили под скален навес.		

	Ситуация със следното поведение:	Правилно	Неправилно
В	Шестокласник се опитва да снима с телефона си мълниците.		
Г	След началото на бурята деца, къпещи се в басейн, излизат от него и се скриват в съседната сграда.		

6. Обяснете защо, ако са с мотоциклет или колело, хората трябва не само да слязат, но и да се отдалечат от него.

7. Препишете от текста и от таблицата по един пример за посочените причастия и посочете от кой глагол са образувани.

а) сегашно деятелно причастие –

б) минало страдателно причастие –

в) деепричастие –

8. В кой ред видът на местоимението е посочен вярно?

- а) *които* – въпросително местоимение
- б) *някого* – неопределително местоимение
- в) *негов* – възвратно притежателно местоимение
- г) *тях* – възвратно лично местоимение

9. В кой ред има само причастия?

- а) възпитан, объркан, неразбран
- б) влюбен, пробит, учтив
- в) любезен, преоблечен, видян
- г) купуващ, образуващ, горещ

10. В кое изречение е допусната грешка?

- а) Детето не разбираше защо всички мълчат и го гледат със съжаление.
- б) През целия си живот писателят ненавижда лицемерите и лъжците.

в) Старецът, не чул шума от приближаващата кола, тръгна по пътя.

г) Не осъзнавайки опасността, децата влязоха в полуразрушената къща.

11. В кое изречение е допусната пунктуационна грешка?

а) Мислейки за предстоящото контролно Петьо бързаше да се прибере.

б) Всички погледи се насочиха към дървото, украсено с цветни балони.

в) Жената огледа семената, отделяйки повредените и загнилите.

г) Утре в пристанището ще влезе невидан досега у нас луксозен кораб.

12. Коя глаголна форма е правилна?

- а) купиме в) смятаме
- б) знаеме г) можеме

13. В кое изречение НЯМА грешка при членуване?

а) В края на април алпинистът представи новият си пътепис.

б) Велосипеда бе ремонтиран още на следващия ден.

в) Не разбирам смисълът на текста, който прочетох.

г) Добър помощник на човека е компютърът.

14. В следващия текст са допуснати 14 грешки – правописни, пунктуационни и при членуване. Препишете текста, като редактирате допуснатите грешки.

Пчелата е единственното насекомо произвеждащо храна за човека. За да разбереме, как пчелата прави мед, трябва да се запознаем със начинът ѝ на живот. Във всеки кошер има по една пчела майка, която е два пъти по голяма от другите пчели. В пчелното семейство тя изпълнява две основни функции: да крепи цялостта му, и да снася яйца.

Тест 6. Класна работа № 2

В пети клас по литература работихте върху откъс от романа на Рик Риърдън „Похитителят на мълнии“. Следващият текст е откъс от същата творба. Прочетете го и ще научите още нещо за главния герой Пърси Джаксън.

Господин Бранър ме гледаше настойчиво с кафявите си очи, които сякаш бяха на хиляди години и бяха видели какво ли не.

– Трябва да научиш отговора на въпроса ми.

– За титаните ли?

– За реалния живот. И защо това, което учим тук, е важно за него.

– А!

– Това, което ще научиш от мен, е жизненоважно. Трябва да подхождаш към него с цялото си внимание. Очаквам само най-доброто от теб, Пърси Джаксън.

Щях да се ядосам, той изискваше прекалено много от мен.

Така де, беше готино, когато в клас си правехме състезания и господин Бранър, облечен в древно-римска ризница, размахваше меч и ни изкарваше на дъската, за да изредим имената на всички римляни и гърци, на техните майки, както и в кое божество са вярвали. Само че господин Бранър очакваше от мен да бъда по-добър от останалите! Аз имах дислексия и синдром на дефицит на вниманието (СДВ), което означаваше, че не мога да се съсредоточавам, заради това имах и проблеми с четенето. А той искаше не просто да не отстъпвам на останалите, ами дори да съм по-добър от тях. Как, като дори не можех да запомня всички имена и събития, да не говорим и да ги напиша правилно.

1. Какво харесва Пърси Джаксън в часовете на господин Бранър?

2. Кои са причините за проблемите на Пърси Джаксън с четенето?

3. Запишете какво означава съкращението СДВ.

4. Препишете подчертаните в текста глаголи и им направете морфологичен анализ.

5. С коя дума може да замените думата *готино* в текста?

6. Препишете от текста по един пример за:

а) лично местоимение _____

б) въпросително местоимение _____

в) възвратно притежателно местоимение _____

г) относително местоимение _____

д) притежателно местоимение _____

е) показателно местоимение _____

Прочетете анекдота и изпълнете задачи 7. – 10.

Разговор в магазин:

– Извинете, а тези обувки дишат ли?

– Да, господине, освен това деликатно се покашлят, когато сте с неподходящи чорапи...

7. Какво според вас означава изразът *неподходящи чорапи*? _____

8. Запишете по един пример за:

а) наречие _____

б) предлог _____

в) съюз _____

г) частица _____

9. Подчертайте глаголите, които са употребени в преносно значение.

10. Коя реплика е на продавача (П) и коя – на купувача (К)? Отбележете с буквите П и К в квадратчетата.

11. Кое от изреченията НЕ е сложно съчинено?

а) На 10 години започва да пише роман, но не го завършва.

б) Мишо едва сега разбра, че майка му е притеснена.

в) Слънцето ту се показваше, ту отново се скриваше зад облаците.

г) Всички изведнъж млъкнаха, настъпи напрегната тишина.

12. В кое изречение е допусната пунктуационна грешка?

а) Кандидатите трябва да представят заявление, служебна бележка от училището и препоръка.

б) Дали днес ще ми се обади или утре?

в) Обичам и компютърните игри, и спортните занимания, и книгите.

г) Беше ядосан и сърдит на всички.

13. В коя дума е допусната правописна грешка?

а) пяли б) прецъфтели в) паяжина г) живяхме

14. В кое изречение е допусната правописна грешка?

а) Момчето гледаше родителите си, не разбирайки в какво се е провинило.

б) Винаги има кой да разкаже филма на неприсъствалите.

в) Не знаещите се опитват да се наложат над знаещите и можещите.

г) Увлечен от общия устрем, той не виждал нищо по пътя си.

15. Поставете думите от скобите в подходящата форма.

а) *Госпожо, бихте ли (обясня) как да направим домашното?*

б) Госпожо съдия, Вие вече сте (аргументирам) своето решение.

16. В кой ред е допусната грешка при членуването на имената?

а) Той е ръководителя на училищния отбор.

б) Първият се справи по-добре с противника.

в) Всеки ден готвачът питал царя какво да му приготви.

г) Всички следяха с интерес летящия над тях дрон.

17. Препишете изреченията, като замените подчертаните изрази с деепричастия.

*Като мърмореше недоволно, момчето се отпра-
ви към магазина.*

*Водата постепенно се оттегли, като остави
след себе си кал и тиня.*

18. Превърнете простото изречение в сложно съчинено.

Обикаляхме света, опознавайки различни народи и култури.

19. Препишете текста, като редактирате допуснатите правописни и пунктуационни грешки, както и грешките при членуване. (Грешките са 14)

Нос Калиакра известен, като най-дългият нос на балканския полуостров, е обявен за зъщитена територия заради необикновенната си красота – уникална комбинация от стръмни скали и чисти морски води. Района е известен и със делфините и с голямото разнообразие от морски птици, чийто гнезда са по скалите. Богатството на флората и фауната на Калиакра се дължи най-вече на екологично чистата зона, която се е запазила не засегната от човешка дейност.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Отговори на тестовите задачи от приложение № 1 на учебника

Урок № 4. Текстът в научното общуване

- 1. в)
- 2. б)

Урок № 6. Извличане и обработване на информация от урочна статия

- 3. г)
- 4. в)

Урок № 7. Особенности на научното описание, повествование и разсъждение

- 5. а)
- 6. в)

Урок № 10. Показателно местоимение

- 7. б)
- 8. г)

Урок № 12. Въпросително местоимение

- 9. в)
- 10. в)

Урок № 14. Относително местоимение

- 11. в)
- 12. г)

Урок № 15. Отрицателно местоимение

- 13. в)
- 14. в)

Урок № 16. Неопределително местоимение

- 15. б)
- 16. б)

Урок № 17. Обобщително местоимение

- 17. б)
- 18. в)

Урок № 21. Звукови промени в думата. Промениливо Я

- 19. г)
- 20. б)

Урок № 22. Правоговор и правопис на думи от терминологичната лексика

- 21. в)
- 22. б)

Урок № 24. Сегашно деятелно причастие

- 23. в)
- 24. б)

Урок № 26. Минало страдателно причастие

- 25. а)
- 26. б)

Урок № 28. Деепричастие

- 27. а)
- 28. б)

Урок № 33. Минало неопределено време

- 29. в)
- 30. г)

Урок № 36. Минало предварително време

- 31. б)
- 32. а)

Урок № 39. Бъдеще време в миналото

- 33. г)
- 34. в)

Урок № 43. Съюз

- 35. в)
- 36. а)

Урок № 44. Междуметие

- 37. г)
- 38. б)

Урок № 45. Частица

- 39. в)
- 40. а)

Урок № 49/50. Съчинителни връзки в изречението. Съюзно и безсъюзно свързване

- 41. в)
- 42. в)

Урок № 53/54. Еднородни части в простото изречение. Употреба

- 43. б)
- 44. а)

Урок № 58. Сложно съчинено изречение. Пунктуация

45. в)
46. а)

Урок № 61/62. Отговор на научен въпрос

47. г)
48. в)

Урок № 69. Обява

49. б)
50. г)

Урок № 70/71. Делова покана

51. а)
52. в)

Отговори на тестовете от учебната тетрадка

Отговори на Тест 1. Начален преговор

1. в)
2. б)
3. *В откъса е представено доброто момиче.*
4.1. бабичката – същ. нар. име., ж.р., ед.ч., нечл.
4.2. жълта – прил. име, ж.р.,ед.ч.,нечл.
4.3. пет – числ. име, бройно
4.4. пет – числ. име, бройно
4.5. спи – глагол, 3л.,ед.ч., сег.вр.,спя, 2 спр.
5. в)
6. а)
7. Бабичката бърже уловила момичето за косата, гмурнала момичето в реката и извикала на момичето.
8. г)
9. а)
10. потапям се; мин. св. деят. прич., ж.р., ед.ч.
11. В текста са употребени минали свършени деятелни причастия.
12. в)

13. Тя не докосвала неизтръпналото от упойка място.
14. б)
15. изтекЪл, минАл, показАл, придошЪл
16. а)
17. *Подир нея дошла черна вода. Тогава момичето събудило бабичката.*
18. б)
19. в)
20. Бързо
21. б)
22. в)
23. след
24. в)
25. г)
26. кратък
27. коса (Окосих ливадата със старата коса.)
28. а)

Отговори на Тест 2. Нелични глаголни форми

1. а)
2. б)
3. в)
4. символизираща – ж.р., ед.ч., нечл.; продължаващи – мн.ч., нечл.
5. г)
6. ползвайки
7. г)
8. говорещ, спящ, плачещ
9. *Виещият се планински път ме отведе до малка изоставена хижа*
10. б)
11. б)
12. г)

13. ...неподредената...; ..невъзприемащ...не поглеждайки.. ; ... неостарелите...; ... не спечелили...
14. а)
15. в)
16. *Не поглеждайки настрани...; Тичайки, лекоатлетът...; ... бихте ли ми помогнали...;... сте изписана, госпожо...;... бланка е непопълнена...;... котката, ядяща мишка*
17. поставил; поставял; поставящ; поставен; поставяйки
18. в)
19. г)
20. а)
21. *Спряха влака, навлизащ в тунела.*

Отговори на Тест 3. Глагол

1. в)
2. в)
3. а)
4. г)
5. б)
6. *се беше скрил* – гл., мин.предв. вр., 3 л., ед.ч.; *скрия*; 1. спр.; *щяха да го открият* – гл., бъд.вр. в мин., 3 л., мн.ч.; *открива*, 1. спр.; *наслаждавам се* – гл., сег.вр., 1 л., ед.ч., *наслаждавам се*, 3. спр.
7. б)
8. г)
9. *нямаше да карам*, *няма да карам*

10. *изсъхнали и стЪрчаха*; *ще*; *не мога*
11. а)
12. *щяхте да ни разказвате*, *щях да мълча*, *ще намериш*
13. *беше казала*, *щяхте да идвате*, *нямаше да пеем*, *е живяло*, *пееше*
14. б)
15. г)
16. Честите пътешествия из страната му бяха
нанесли сериозни неприятности.
17. б)

Отговори на Тест 4. Годишен преговор

1. г)
2. в)
3. а)
4. б)
5. *обработвайки* – деепричастие; *открили* – мин. св.деят.пр., мн.ч.; *заровено* – м.стр.пр., ср.р, ед.ч.; *състоящо* – сег.деят. пр., ср.р., ед.ч.
6. а) *непотърсените*, б) *неотговарящи*, в) *не намерили*, г) *не очаквайки*
7. б)
8. *не могли*
9. а)
10. а)
11. г)
12. *нещо* – неопр., *някои* – неопр., *тези* – показ., *които* – относит.
13. в)
14. в)
15. б)
16. г)

17. г)
18. *Братята ги помислили за бронзови* и не им обърнали голямо внимание.
По-късно властите иззели златните предмети, но за съжаление част от колекцията вече липсвала. *Държавата изплатила на братята милион* и половина лева, обаче двамата не могли да си ги поделят и изхарчили всички пари по адвокати и съдии. Днес вълчитрънското съкровище се намира в Националния археологически музей в София, а негово копие може да се види в Плевенския регионален исторически музей.
19. а)
20. *Времето се затопли*, *птиците се завърнаха от юг*.
21. в)
22. б)
23. г)
24. в)

Отговори на Тест 5. Подготовка за класна работа № 1

1. в)
2. Гепардът
3. в)
4. фелинус, чернокраки котки
5. мъркащи – сег.деят.прич. мн.ч.,нечл. мъркам, 1спр.; ръмжащи – сег.деят.прич.,мн.ч.,нечл. ръмжа, 2 спр.
6. а) Върху масата имаше няколко неизписани листа., б) В магазина се продават играчки, неотговарящи на международните стандарти., в) Учените не открили причините за болестта., г) Изпита особено чувство, не разбирайки, че всичко е само шега.
7. а)
8. б)
9. чернокраките – прил.име, местообитания – същ. име, сухоzemно – прил.име
10. г)
11. г)

12. г)
13. 1. Имат стройно и гъвкаво тяло, силни мускули, меки лапи придвижват се тихо и бързо; 2. Имат остро зрение.
14. а)
15. в)
16. в)
17. г)
18. в)
19. а) Кучето, което беше разгневено, изглежда по-едно и по-страшно., б) Това състезание е за хората, които знаят и могат.
20. Котките са превъзходни ловци, защото се движат много бързо и безшумно, окраската им се слива с околната среда и трудно се забелязват. Така могат да нападат неочаквано. Зрението им е остро. Могат да се катерят по дърветата, което е предимство при ловуването. Зъбите им са остри.

Отговори на Тест 6. Подготовка за класна работа № 2

1. г)
2. г)
3. а)
4. а)
5. Сцената трая само миг, но в този миг Велко преживя и изумление, и разочарование, и яд.
6. *сложно съчинено изр.*
7. *...и изумление, и разочарование, и яд – със съчинителния съюз И*
- 8.

Гл. време	Форма	Морфологичен анализ
Сег. вр.	се протегне	3 л., ед.ч., протегна, 1спр.
Мин. св. вр.	изскочи	3л., ед.ч., изскоча, 2спр.
Мин. несв. вр.	знаеше	3л., ед.ч., зная, 1спр.
Мин. неопр. вр.	е изпуснал	м.р., ед.ч., изпусна, 1спр.
Мин. предв. вр.	беше оставил	м.р., ед.ч., оставя, 2 спр.
Бъд. вр. в мин.	щеше да закусва	3л., ед.ч., закусвам, 3 спр

9. б)
10. Ловецът пропуска своя шанс, защото е неподготвен за срещата: проявява небрежност, оставя пушката си надалеч...

11. съжالياвайки – деепричастие; пропуснатата-м.стр. пр., ж.р., ед.ч.,чл.; отворената – м. стр. пр., ж.р., ед.ч., чл.
12. отделя деепричастния израз
13. а)
14. г)
15. б)
16. г)
17. Брой прости изречения – 3; Свързване – безсъюзно и със съюза И
18. в)
19. б)
20. *Учени от местният университет създадоха уникална фотокамера. Тя премахва блясъка от силната светкавица на тъмно и я замества с невидима. Освен това устройството премахва редица дефекти, най-неприятните от които са така наречените „червени очи“, които влошават качеството на снимките. Въпреки впечатляващите резултати, новата камера притежава и недостатъци. Някои материали и предмети почти не се виждат на получената снимка.*

Допълнителни текстове в помощ на учителя

Текст 1

Втората хипотеза за връзка между пирамидите и небесните светила е свързана с един интересен елемент в Хеопсовата пирамида: в нейните стени има две двойки шахти, които стигат от външните стени – северна и южна, до помещението на фараона и до това под него, известно още и като „стая на кралицата“. Тези шахти са много малки, с размери от порядъка на 20×20 см, и през тях няма как да мине човек. Същевременно всички те са затворени от единия край, като са оставени съвсем малки пролуки в преградите. За да бъдат още по-загадъчни, въпросните тунелчета, макар да се движат винаги в направление от центъра към вътрешността на пирамидата, имат множество чупки и хоризонтални участъци. С други думи, изключва се вероятността да представляват някакъв часовников механизъм на принципа на осветяване в подходящия момент и не се използват за вентилация. Възниква важният въпрос: защо изобщо са направени?

(сп. „Знание“, брой 83, ноември 2016, „Тайната на пирамидите“, Стефан Георгиев)

Текст 2

Още от древни времена са съществували настинките и грипите. Пилешката супа е станала емблематична при простудни заболявания, по-известна и от чорапите с оцет. Но какво ни кара да боледуваме?

Грип

Грипът се причинява от вируси. Най-често това е вирусът influenza, откъдето идва и името на болестта. Познато е още от дълбока древност и заради големия мащаб на епидемиите, които причинява. Дори Хипократ е писал в своите трудове за заболяването, по-късно известно като „испанска болест“. Интересен факт е, че през последните 100 години през света са преминали повече от 11 пандемии. Пандемия наричаме обширна вълна от инфекциозно заболяване, което обхваща огромна географска площ.

(сп. „Знание“, брой 83, ноември 2016, „Настинка или грип“, Александра Тасева)

Текст 3

– Да ти кажа ли нещо весело? Да ти разкажа ли за трите момчета от цирка? Те работят отдавна под цирковия купол. Най-малкото от тях дори се е родило в цирка. Майка му била танцьорка по вълже. С две разтворени ветрила танцувала.

Всяка вечер момчетата се появяват на кръглата арена и подхвърлят чинии. Точно седемдесет и две чинии. Момчетата се гонят и си ги разменят. Въртят ги над главите и носовете си, над ръцете и колената си. Над върховете на обувките си при всеки подскок. Над цялата арена летят чинии, ще знаеш! Чудна гледка. И музиката гърми. И публиката започва да ръкопляска. А летежът не спира.

Напротив – набира бързина. И хората ръкопляскат все по-силно. После средното момче улавя една по една чиниите и ги трупва на главата, на рамената, на дланите си. Колони от чинии се залюляват на главата, на рамената, на дланите му.

(Надя Кехлибарова, „Приказки от моряшкия куфар“, приказката „Глас от бамбуковата кутия“, Издателство „Дамян Яков“, София, 2016)

Текст 4

Висок, с широки плещи, класически гръцки нос и сребрееца коса, разделена надве, падаща свободно по раменете, зеленоок, мургав, с огромни, сърчни ръце с възлести пръсти, които будят примамяване и доверие, капитан Йосиф има щастливата усмивка на човек, комуто Бог е дал всичко, което е пожелал: него самия. Печалната му и леко уморена усмивка заличава като с гъба страховете и тревоги, окуражава, пленява, ражда влюбени думи, буди и стаява мълчания. Говори с кратки изречения. На въпроса „Боли ли?“ отговаря „Боли.“ Но това простичко „Боли“ не търси съжаление, не вика загриженост, сякаш болката утре ще отmine без следа, защото светът е добър и трябва да носи радост, нали така, човек?

(Александър Секулов, „Скитникът и синовете“, „Сиела Норма АД“, София, 2015)

Текст 5

ЗЛАТНАТА ЯБЪЛКА

Арменска приказка

Живял някога един цар. Веднъж той разпрати глашатаи по всички краища на света да разгласят решението му.

Задумкали барабани глашатаите, завикали:

– Слушайте, хора! Който успее да излъже царя, ще получи от него злата ябълка!

От всички краища на света взели да прииждат князе, велможи, везири, търговци и всякакви други хора, но никой не успял да надхитри царя.

Най-накрая се явил един бедняк с голяма делва в ръце.

– Какво те води насам? – попитал го царят.

– Добър ден, царю честити – отговорил беднякът. – Дойдох да си получа парите: дължиш ми една делва жълтици.

– Това е лъжа! – извикал царят. – Нищо не ти дължа!

– Лъжа ли? Ако е лъжа, тогава ми дай златната ябълка.

Разбрал царят хитростта му и взел да отрича:

– Не, не лъжеш.

– Ами, ако не лъжа, плати ми дълга си.

Видял царят, че лъжецът е спечелил, и без да отрочи и дума повече, му дал златната ябълка.

(„Приказки на народите“, ИК „Хермес“, Пловдив, 2007)

Текст 5

Бастиян се стресна. Часовникът на кулата удари един. За днес часовете бяха свършили.

Той се заслуша в шума и глъчката на децата, които се блъскаха пред вратите на класните стаи и по коридорите. По стълбицето се чуваше тропот от много крака. После за кратко време от улицата долитаха виковете. Накрая тишината изпълни училището.

Тази тишина обви душата на Бастиян като тягостно, тежко покривало, което сякаш искаше да го задуши. Отсега нататък работата ставаше сериозна.

Другите си отиваха вкъщи да обядват. И Бастиян беше гладен, беше му студено, марак да се бе наметнал с войнишките одеала. Изведнъж изгуби всякаква смелост. Неговият план му се стори напълно безумен и безсмислен. Прииска му се да се върне вкъщи, и то веднага, на минутата! Все още не беше късно. До този момент баща му едва ли бе забелязал нещо. Дори нямаше да има нужда да признава, че е избягал днес от училище. Естествено, все някой ден щеше да се разбере, но до тогава имаше време. А и тази работа с откраднатата книга! Да, и това ще трябва някой ден да си признае. В края на краищата баща му все някак ще го понесе, също както бе понесъл всички разочарования, причинени му от Бастиян. Вероятно щеше да отиде без много приказки при господин Кореандер и да уреди въпроса.

(Михаел Енде, „Приказка без край“, Издателство „Дамян Яков“ 2005)

проф. д.п.н. *Маргарита Георгиева Христова-Плашилска*
проф. д-р *Владимир Любенов Жобов*
гл. ас. д-р *Димка Димитрова Николова-Иванова*
Веска Василева Габровска

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
за 6. клас

Главен редактор *Летелина Крумова*
Редактор *Чавдар Ценов*
Корица и графичен дизайн *Владимир Минчев*
Технически редактор *Елена Димитрова*
Предпечатна подготовка *Светослав Чолев*
Коректор *Румяна Стефанова*

Българска. Издание първо
Формат 54×84/8. Печатни коли 9,5
А 17-03-193-17

Издателска къща „Анубис“ ООД, 1124 София, ул. „Младен Павлов“ № 1
тел.: 944 35 03, 944 16 43
e-mail: anubis_otzivi@abv.bg, ik.anubis@anubis.bg, www.anubis.bg
Търговски отдел, 1574 София, бул. „Проф. Цветан Лазаров“ № 18
тел.: 978 34 69
e-mail: trade@anubis-bulvest.com

„БУЛВЕСТ ПРИНТ“ АД

ISBN 978-619-215-077-8

